

A NEMZETI JÖVEDELEM BECSLÉSE.

I. A NEMZETI JÖVEDELEM FOGALMA. A NEMZETI JÖVE-
DELEM BECSLÉSÉNÉL ALKALMAZOTT MÓDSZEREK.
A MÓDSZEREK BIRÁLATA. II. A NEMZETI JÖVEDELEM
BECSLÉSE MAGYARORSZÁGON.

IRTA

DR FELLNER FRIGYES.

KÜLÖNLENYOMAT A »KÖZGAZDASÁGI SZEMLE« 1903. ÉVI DECEMBER HAVI FÜZETÉBŐL.

BUDAPEST

PESTI KÖNYVNYOMDA-RÉSZVÉNY-TÁRSASÁG

1903.

SZEGEDI TUDOMÁNYEGYETEM	
Jog- és Közigazgatás-tudományi Kar Könyvtára	
Lelt. név:	Lsz.
csoport:	szám.

SZIGED, YUDOMÁNYLO
15715/2

A nemzeti jövedelem becslése.*)

I. A nemzeti jövedelem fogalma. A nemzeti jövedelem becslésénél alkalmazott módszerek. A módszerek bírálata. II. A nemzeti jövedelem becslése Magyarországon.

I.

A nemzeti jövedelem becslése a gazdaság-statisztikának ma is megoldatlan problémája. Azok a nehézségek, amelyek a nemzeti vagyron megállapításánál felmerülnek,¹⁾ fokozott mértékben jelentkeznek a nemzeti jövedelem számszerű kifejezésére vonatkozó törekvéseknél. Az elmélet nem tisztázta eléggé a nemzeti jövedelem fogalmát, amelynek megállapításánál nem találunk egységes felfogást az irodalomban.

Lényegileg két, egymástól eltérő fogalommeghatározásra utalhatunk. Az egyik felfogás követői a nemzeti jövedelem lényegét valamely nép által évenként ujonnan előállított gazdasági javak összességében látják, az előállítási költségek levonásával. Ennek a felfogásnak képviselői közé sorozhatók: Smith,²⁾ Ricardo,³⁾ Rümelin,⁴⁾ Schall,⁵⁾ Komorzynski,⁶⁾ Földes,⁷⁾ R. Meyer,⁸⁾ stb.

A másik felfogás követői szerint a nemzeti jövedelem az egyes, úgy természeti mint jogi személyek jövedelmeinek összege. Ide sorozhatók: J. B. Say,⁹⁾ Hermann,¹⁰⁾ Roscher,¹¹⁾ Schmoller,¹²⁾ Mangoldt,¹³⁾

*) Felolvastatott a Magyar Közgazdasági Társaságnak f. évi november hó 12-én tartott ülésén.

¹⁾ L. szerzőnek az Institut international de Statistique VIII. ülése elé terjesztett jelentését: »L'évaluation de la richesse nationale« (Bulletin de l'Institut intern. de Stat. Tome XIII. 2e livr. 96—136. lap. (Magyarul: »A magyar nemzeti vagyron becslése tekintettel egyéb államokra«. (Budapest 1901.)

²⁾ Smith: *Wealth of nations*. Book II. Chap. 2.

³⁾ Ricardo: *Principles of pol. economy and taxation* 26 ch. (magyarul: A közgazdaság és adózás alapelvei. Ford. Láng. L. Budapest, 1898. XXVI. fej. (400 s köv. lap.)

⁴⁾ Rümelin: *Beiträge zur Ermittlung des Volksvermögens und Volkseinkommens*. (Das Königreich Württemberg. 1863 665 lap.)

⁵⁾ Schall: *Volksvermögen und Volkseinkommen*. (U. ott. II. köt. 1834. 834. l.)

⁶⁾ Komorzynski: *Die nationalökonomische Lehre vom Credit*. Innsbruck, 1903. (188. és 242. l.)

⁷⁾ Földes: *A társadalmi gazdaságtan elemei*. 3. kiad. Budapest, 1902. (318. l.)

⁸⁾ Rob. Meyer. *Einkommen*. Hdw. d. Staatswiss. 2. Aufl. B. III. 343. l.)

⁹⁾ J. B. Say: *Traité d'économie politique*, Paris 1803. II. 160. l.)

¹⁰⁾ Hermann: *Statistische Untersuchungen*. München, 1870. (590. l.)

¹¹⁾ Roscher: *Grundlagen der Nationalökonomie*. 8. Aufl. (309. l.)

¹²⁾ Schmoller: *Die Lehre vom Einkommen in ihrem Zusammenhange mit den Grundprincipien der Steuerlehre*. Zeitschrift f. die gesamte Staatswissenschaft. (1863 B. XIX.)

¹³⁾ Mangoldt: *Grundriss der Volkswirtschaftslehre*. 2. Aufl. (125. l.)

Schäffle,¹⁾ Wagner,²⁾ Kiaer,³⁾ Mithoff,⁴⁾ Marshall,⁵⁾ Conrad,⁶⁾ Kleinwächter,⁷⁾ Kautz,⁸⁾ Foville,⁹⁾ stb.

A nemzeti jövedelemnek itt említett eltérő fogalommeghatározása alapján főleg kétféle módszer alkalmazásával töreksenek a problema megoldására, a nemzeti jövedelem ssámszerű kifejezésére: az objectiv (real) és subjectiv (personal) módszerrel. E kettőnek egyesítésében álló vegyes módszert is alkalmazzák.

Az objectiv (tárgyi, real) módszer lényege valamely nép által évenként ujonnan termelt javak értékének kipuhatolásában áll, az előállítási költségek levonásával. Tehát feladata a nemzeti jövedelemhez tartozó termékek és értékek összességének kipuhatolása, vagyis a közgazdaság tiszta hozadékának, a nemzeti termelés évi értékének megállapítása. Kipuhatolandók azok a jószágoknak, a melyekből a nemzeti jövedelem áll; nevezetesen: a belföldön évenként ujonnan nyert nyerstermékek, azaz, a földmivelés, állattenyésztés, erdőgazdaság, szőlő-, gyümölcsstermelés, bányászat stb. nyershozadéka, az elemi költségek levonása után; a bel- vagy külföldi őstermelés által előállított nyersanyagok belföldi feldolgozásával biztosított értékmelkedés, vagyis a hazai ipar által évenként előállított értékek; a forgalmat közvetítő kereskedelmi és szállítási tevékenység eredménye, illetve értéke; a külföldről évenként befolyó járadékok és kamatok, az e czímen fennálló külföldi követelések vagyis a külföldre kifolyó járadékok és kamatok levonásával.

A subjectiv (alanyi, personal) módszer valamely néphez tartozó minden egyes gazdasági alany jövedelmének kipuhatolásában és a nyert eredmény összegezésében áll. Tehát nem csak a természeti személyeknek, az egyes magánosoknak, hanem a jogi személyeknek (a társulatok, testületek, községek, törvényhatóságok, alapítványok, egyház és állam) jövedelmei is számításba veendők.

Tekintettel arra, hogy az egyes egyéni jövedelmek összegezésénél a személyes szolgálatokból eredő egyéni jövedelmek (orvos, ügyvéd, lelkész, tanár, hivatalnok stb. jövedelmei) is számba vétetnek, felmerül az a kérdés, vajjon a személyes szolgálatokból származó és munkabérből álló egyéni jövedelmeket helyes-e a nemzeti jövedelemhez számítani, illetve befoglaltatnak-e ezek a nemzeti jövedelemben?

Mielőtt e kérdésre válaszolunk, tisztába kell jönnünk a nemzeti jövedelem fogalmával. Mi a nemzeti jövedelem? Összesége mindazon gazdasági javaknak és értékeknek, a melyeket valamely nép évenként ujonnan előállít, a termelési költségek levonásával, továbbá a melyek évenként a külföldről kamat, járadék és egyéb visszteher nélküli czímen befolyanak, az ugyanezen czímeken évenként külföldre kifolyó

¹⁾ Schäffle: *Bau und Leben des socialen Körpers*. III. (283. 1.)

²⁾ Wagner: *Grundlagen der Volkswirtschaft*. Erster Halbb. 1892. (419. 1.)

³⁾ A. N. Kiaer: *Essai sur la question d'une statistique du revenu national*. Christiania 1874. (15. 1.)

⁴⁾ Mithoff: *Die volkswirtschaftliche Verteilung*. Schönberg, Handbuch, d. Pol. Ökon. 4. Aufl. B. I. 1. Teil. (652. 1.)

⁵⁾ Marshall: *Principles of economics*. Vol. I. London, 1898. (180. 1.)

⁶⁾ Conrad: *Grundriss zum Studium der politischen Ökonomie*. I. Teil, Jena. 1902. (258. 1.)

⁷⁾ Kleinwächter: *Lehrbuch der Nationalökonomie* Leipzig, 1902. (267. 1.)

⁸⁾ Kautz: *A nemzetgazdaságtan rendszere*. I Budapest, 1890. (178. 1.)

⁹⁾ A. de Foville: *Richesse*. (Dictionnaire des Finances. 1110. 1.)

javak és értékek levonásával. A vitás kérdésnek az a része, vajjon a munkabérből álló egyéni jövedelem eleme-e a nemzeti jövedelemnek, a szerint dől el, mit kell termelési költség alatt érteni, tehát ezen a czímen a nemzeti termelés hozadékából levonni. Vajjon a munkabér termelési költség-e? A termelési költség más a magán- és más a közgazdaság szempontjából. Magángazdasági szempontból a tőke és munka felhasználásával járó kiadások termelési költséget képeznek; tehát a nyers- és segédanyagok, tüzelőanyagok, az álló tőke kopási hányada, a kölcsöntőke után fizetett kamatok és a munkabérek. Mert csak mind ezek levonása után fenmaradó termelési többlet áll a magángazdaság fogyasztására rendelkezésre. Közgazdasági szempontból csak azok a kiadások illetve javak tekinthetők termelési költségeknek, a melyek a termelés során megsemmisülnek vagy felhasználnak a nélkül, hogy azokból valakinek haszna lenne; azok a javak, a melyek felhasználnak a nélkül, hogy személyes szükségletkielégítésre szolgálnának, tehát a melyek senki jövedelmének részeivé nem válnak. A tüzelőanyag megsemmisül, a nyersanyag felhasználtatik stb. a nélkül, hogy ebből valakire előny hárulna, vagy ebből valakinek haszna lenne; tehát ezek közgazdaságilag is termelési költséget képeznek. A munkabérek, melyek magángazdaságilag termelési költségnek tekintendők, közgazdasági szempontból nem azok. Mert a munkának a termékben reprodukált ellenértékét képviselő munkabér, teljes összegben rendelkezésre áll fogyasztásra egyéni jövedelem gyanánt a munkásnak. Ennélfogva a munkabérek a nemzeti jövedelem leltárába beállítandók. A subjectiv módszernél úgy, hogy a munkabérből álló egyéni jövedelem az egyes jövedelmek összegezésénél számba veendő; mert a munkabér ellenértékét képező munkaérték a produktumban van és itt mint értékelkedés jelentkezik. Az objectiv módszernél ellenben oly módon, hogy termelési költség czímen a nemzeti termelés eredménye gyanánt jelentkező nemzeti jövedelemből a munkabérek nem hozandók levonásba; mert a munka által létrehozott értékelkedés a terméknel szintén számba veendő. A kettős számítás elkerülése végett a kész termék értékéből a már számba vett és úgy magán- mint közgazdasági szempontból termelési költséget képező nyersanyag értéke levonandó; a munkabér által képviselt és a befektetett munka által biztosított értékelkedés ellenben nem vonható le, hanem — mint a nemzeti jövedelemnek még számba nem vett része — számításba veendő.

Hogy a munkabér közgazdaságilag nem tekinthető termelési költségnek, az abból is kitűnik, hogy míg a magángazdaságnak a termelésből annál nagyobb hozadéktöbblet marad rendelkezésére, minél kisebb a munkaegységért fizetett bér, addig a közgazdaság hozadékára nézve csak a munkamennyiség irányadó, az ezért fizetett munkabér mérve közömbös. A munkabérben eszközölt megtakarítás a termelő magángazdaság javára esik, de a közgazdaság hozadékának mérvét nem befolyásolja. Hatása nem a nemzeti jövedelem mérvében, hanem eloszlásában nyilvánul. A mennyivel csökken a munkabérből álló egyéni jövedelem, annyival emelkedik a vállalkozói nyereségből eredő jövedelem.

A munkabérből álló egyéni jövedelmek, a kifejtettek szerint, a nemzeti jövedelemben befoglaltatnak; a személyes szolgálatokból, a szabad foglalkozásokból származó jövedelmeket azonban, nézetünk szerint, a nemzeti jövedelemhez számítani nem lehet. Vannak (Kiaer,

Schall, Soetbeer, stb.) a kik nem csak az őstermelés által előállított nyersanyagokat, a nyersanyagot feldolgozó ipari és a forgalmat közvetítő kereskedelmi és szállítási tevékenység gyümölcseit számítják a nemzeti jövedelem alkotó elemeihez, hanem mind azokat a személyes szolgáltatásokat is, a melyek harmadik személyeknek visszszerzők mellett, rendelkezésre bocsátatnak, tehát a szabad foglalkozások (orvos, ügyvéd, tudós, művész, tanító, lelkész, tisztviselő, stb.) szolgálatait is. Ennek a felfogásnak az a hibája, hogy nem közgazdasági, hanem magángazdasági szempontot követ. A személyes szolgáltatásokból eredő jövedelmet huzók hasznos, sőt nélkülözhetetlen tevékenységet fejtenek ki, szolgálataik előfeltételei és előmozdítói a termelésnek, de a termelésben nem működnek közre közvetlenül, tehát nem hoznak létre semmi olyan új javat és értéket, a mely gyarapítaná a nemzeti jövedelmet. Más szóval, akár több, akár kevesebb hivatásszerű tevékenységet fejtenek ki egy esztendőben azok, a kik személyes szolgálataik után élnek, a nemzeti jövedelem mérvére ez közömbös marad. Egyéni jövedelmeik a nemzeti jövedelem megoszlásának és nem termelésének folyamata.¹⁾

Abból, hogy a személyes szolgáltatások gyümölcseit nem tekintjük a nemzeti jövedelem elemeinek, koránt sem következik, hogy statisztikai vizsgálódásainak köréből azt kihasítandóknak tartjuk. Ellenkezőleg. A nemzeti jövedelem becslésével kapcsolatos igen fontos problema a nemzeti jövedelem megoszlásának kérdése és már ebből a szempontból is gondos kutatás tárgyává teendők a személyes szolgáltatásokból eredő jövedelmek.

A nemzeti jövedelem becslését kiváló statisztikusok alapos és körültekintő tanulmány tárgyává tették és annak mérvét úgy az objectiv, mint a subjectiv és vegyes módszer segélyével törekedtek számszerűen megállapítani. A nemzeti jövedelem becslésével foglalkoztak: Schmidlin (1841.), Rümelin (1863.), Schall (1884.), Dudley Baxter (1867.), de Bruyn Kops (1869.), Kiaer (1874.), Giffen (1878, 1889.), Soetbeer (1879.), Ignatius (1881.), Engel (1887.), Neumann-Spallart (1887.), Losch (1887.), Inama-Sternegg (1893.), Juraschek (1896.), Mulhall (1896.). Megemlítendők még: A. de Foville, Wagner, R. Meyer, F. J. Neumann, Mithoff, Läng, Földes, Horánszky, Boehmert, Czoernig, Fillunger, Schnitzler, Chaptal, Dupin, Chevalier, Moreau de Jonnés, Colquhoun, Vauban, G. King, Davenant etc.

Nem lehet feladatunk a nemzeti jövedelem becslésével foglalkozó összes munkálatok ismertetése, főleg mert nagy részük azonos módszer alkalmazásával törekszik a kérdés megoldására. A mi feladatunk az egyes munkálatokat közös vonásuk alapján csoportosítva, a különböző módszereket ismertetni, azoknak jelen állásáról tájékoztatást szerezni, hogy az egész problema jelentőségéről kritikai vizsgálódásaink alapján tiszta képet nyerhessünk.

Az objectiv módszert alkalmazó munkálatok a közgazdasági

¹⁾ Vegyük, hogy egy hivatalnok évi fizetése 10.000 korona; ha ennek van egy magántitkára, a kinek 1.500 koronát fizet és egy inasa, a kinek bére 500 korona, úgy az esetben, ha a személyes szolgáltatásokból eredő jövedelem a nemzeti jövedelemhez számíttatnék, 12.000 korona volna a nemzeti jövedelem leltárába beállítandó; ha ellenben az a hivatalnok állását veszti, alkalmazottjait elbocsátja és egyik sem jut új álláshoz, úgy a nemzeti jövedelem 12.000 koronával volna kevesebb. Holott a nemzeti jövedelem mérvére az egész folyamat teljesen közömbös.

termelés eredményének kipuhatolására törekszenek és e célból a mezőgazdaság, bányászat, halászat, ipar, kereskedelem, szállítás stb. hozadékának pontos megállapítását célozzák. Az egyén eltűnik; az egyén jövedelmei helyett a termelési források hozadéka képezik a kutatás tárgyát. E munkálatok az évenként ujonnan előállított nyersanyagokat és értékeket iparkodnak megállapítani.

Az objectiv módszer alapján Württemberg nemzeti jövedelmét Rümelin 1863-ban 276 millió frtra, Schall 1884-ben 702·1 millió márkára becsülte. Czoernig Ausztria-Magyarország nemzeti jövedelmét 1861-ben 3360 millió frtra.

Schall a következő eredményre jut:

A) Nyersanyagok nyerése:

1. Mezőgazdaság	243·5 millió márka	34·68%
2. Erdészet	29 » »	4·13 »
3. Bányászat és tőzeg	7·9 » »	1·13 »

B) Anyagfeldolgozás és kereskedelem:

a kereskedést folytató és iparúzó osztály jövedelme	300 » »	} 46·0 »
a közlekedési intézetek jövedelme	23 » »	

C) Személyes szolgálatok 72·7 » » 10·36 »

D) Külföldről folyó járadékok 26 » » 3·7 »

A nemzeti jövedelem összsommája . 702 millió márka 100 %

Czoernig szerint Ausztria-Magyarország nemzeti jövedelme következőleg alakul: ¹⁾

Mezőgazdaság	2.073,400.000 o. é. frt.
Bányászat és kohászat	41,183.110 » » »
Ipar	1.200,000.000 » » »
Vadászat és halászat	46,000.000 » » »
Összesen	3.360,583.110 o. é. frt.

A nemzeti jövedelem becslésénél alkalmazott másik módszer, a subjectiv módszer, csak ott alkalmazható, a hol általános személyes jövedelmi adó van, a hol tehát az egyes gazdasági alanyoknak jövedelmeit az állam kipuhatolja.

Ennek a módszernek segélyével Dudley Baxter az angol nemzeti jövedelmet 1867-ben 570,000.000 £-re becsülte, az income-tax adatai alapján; míg Giffen ugyanezen alapon 1885-ben 554,022.000 £-ra. Soetbeer a porosz nemzeti jövedelmet az osztály- és osztályozott jövedelmi adó alapján 1878-ra 8.069,837.000 márkára becsülte.

Dudley Baxter részletes eredményei a következők: ²⁾

¹⁾ Carl Freiherr v. Czoernig: *Statistisches Handbüchlein für die Österreichische Monarchie*. Wien, 1861. (64, 71. lap.)

²⁾ R. Dudley Baxter: *National Income and taxation of United Kingdom*. (Compte Rendu des Travaux de la septième session du Congrès international de Statistique à la Haye. Seconde partie. La Haye 1870. (530. lap).)

Felső és középosztályok:

	Jövedelmek	Adózók száma	Jövedelem összege
I. Nagy jövedelmek	5000 £-től feljebb	8,500	126,157.000 £
	1.000—5.000 £-ig	48,800	83,324.000 »
II. Közép »	300—1.000 »	178,300	87,723.000 »
III. Kis »	100—300 »	1,026,400	110,950.000 »
Adómentesek	100-on alul	1,497.000	81,320.000 »
Összesen . . .		2,759.000	489,474.000 £

Munkás osztályok:

IV. Tanult kézművesek .	50—73 £-ig	1,345.000	66,353.000 £
V. Kevésbé tanult kézművesek	35—52 »	5,087.000	160,652.000 »
VI. Munkások	10-10—36 »	4,529.000	97,640.000 »
Összesen . . .		10,961.000	324,645.000 £
Végösszeg . . .		13,720.000	814,119.000 £

Ebből a 814 millióból 244 millió £-ot a származékos jövedelmek fejeben levonva 570 millió £-ra becsüli az angol tiszta nemzeti jövedelmet. 16,300.000 népszámból 13,720.000 egyénnek van jövedelme; ez utóbbiak közül az income tax alá csak 1,262.000 egyén tartozik, a többi 12,458.000 egyén jövedelme 100 font sterlingen alul lévén, adó alól mentes. A 244 milliónyi származékos jövedelem az eltartott családtagokra vonatkozik. Baxter szerint a nemzet nyers jövedelme (gross income), a nemzet összes tagjai jövedelmének összességét, míg a tiszta jövedelem (net income) a nemzet évi termelésnek tényleges összegét foglalja magában.¹⁾

Egy másik tipikus alkalmazását a subjectiv módszernek Soetbeer munkájában találjuk,²⁾ a ki 1878-ra az osztály- és osztályozott jövedelmi adótörvény alapján a következő eredményre jut:³⁾

		Keresők és eltartottak száma.	%	Jövedelem M.	%
szűk jövedelem	525 M.-ig	6.664.600	25.88	1.402,570.000	17.88
kis	525 — 2.000 »	17,390.767	67.54	4.417,293.500	54.74
mérsékelt jöv. .	2.000— 6.000 »	1,437.000	5.58	1.265,593.800	15.68
jó jövedelem .	6.000 — 20.000 »	225.000	0.88	593,215.700	7.35
nagy jövedelem	20.000—100.000 »	27.920	0.11	289,394.300	3.59
igen nagy jöv.	100.000-en felül	1.800	0.007	101,770.000	1.26
Összes nemzeti jövedelem . . .		25,747.660	100.000	8.069,837.000	100.00

A 420 M. jövedelmet el nem érő személyek adó alól mentesek és ezek jövedelmeit Soetbeer becslés segélyével pótolja; egy háztartás

¹⁾ Giffen módszerét, a mint a nemzeti jövedelmet a nemzeti vagyonnal egyidejűleg állapítja meg, részletesen ismertettük idézett munkánkban. (Bull. de l'Inst. XIII. 2° livr. 104., 131. lap).

²⁾ Soetbeer A.: *Umfang und Verteilung des Volkseinkommens im Preussischen Staate 1872—1878.* (Leipzig 1879.)

³⁾ Id. m. (48. lapon.)

fejére 500, egyes keresőre 350 M. jövedelmet véve fel, 3,506.423 adómentes kereső jövedelme 1.402,924.750 M.

Nem annyira a nemzeti jövedelem mérve, mint inkább annak megoszlási viszonyai szempontjából becsesek Bücher vizsgálódásai Basltre vonatkozólag:¹⁾

szűk jövedelem	1.500 frankig	%
kielégítő jövedelem	1.500 — 3.000	66 4
mérsékelt »	3.000 — 6.000	21 0
bőséges »	6.000 — 12.000	7 4
nagy »	12.000 — 40.000	2 9
igen nagy »	40.000-en felül	1 8
		0 5

Ausztria nemzeti jövedelmét Inama-Sternegg 2400 millió forintba becsülte 1893-ban;²⁾ Foville Franciaországét 25 milliard frankra.³⁾

A nemzeti jövedelem becslése a közgazdasági statisztika legnehezebb problémáinak egyike. Hogy az elégtelen statisztikai anyag daczára a legjelentékenyebb statisztikusoknak a nemzeti jövedelem megállapításra vonatkozó ismételt törekvéseivel találkozunk, ez csak az ilyenmű vizsgálódásoknak kétségtelen tudományos és gyakorlati jelentőségében leli magyarázatát.

Ha végig tekintünk a nemzeti jövedelem becslésével foglalkozó munkálatokon, kezdve a legkezdetlegesebb kísérletektől a legújabb dolgozatokig, kénytelenek vagyunk beismerni, hogy a nemzeti jövedelem nagyságát számbelileg kifejezni czélzó összes törekvések approximativ eredménynél többet elérni nem tudnak. Különben is az ilyenmű becslési kísérleteknél matematikai pontosságról szó sem lehet és ha az eredmény a tényleges állapotot megközelíti, úgy elértük azt, a mire tudomány a kérdéssel törekszik. Nem szabad a nemzeti jövedelem értékét feltüntető számszerű végösszegekben exact eredményt keresni, hanem csak tájékoztatót, a mely annál megbízhatóbb, minél megfelelőbb anyag áll a statisztikus rendelkezésére.

A nemzeti jövedelem becslésével foglalkozó munkálatok idővel mindinkább értékesebbek, mert a statisztikai anyag tökéletesebb és így a hiányok fokozatosan pótolatnak.

A nemzeti jövedelem becslésére vonatkozó különböző módszereknek meg van abszolút és relativ hiánya. A reálmódszer alkalmazása mellett a jövedelemforrások tárgyi megoszlásáról nyerünk képet, de nélkülözzük a nemzeti jövedelem alanyi megoszlásának fontos mozzanatát. Megtudjuk, hogy a nemzeti jövedelemnek mily részét szolgáltatja az őstermelés, az ipar, a kereskedelem, stb., de nem kapunk felvilágosítást az egyéni jövedelemmegoszlásról, az egyéni jövedelmek nagysági tagozatáról. Minthogy továbbá az egyes termékek pénzértéke alapján történik a becslés, az eredményre nézve sok függ attól, hogyan állapítják meg az értéket a termelési, áruforgalmi stb. statisztikában. Korlátolt időre és helyre nézve, a pénznek értéke ugyan a legjobb mérője az értékeknek, csak hogy időközönként nagy válto-

¹⁾ Prof. Karl Bücher: *Basel's Staatseinnahmen und Steuervertheilung 1878—1887.* (Basel 1887. 24. lap.)

²⁾ Inama Sternegg: *Die Ergebnisse der Erbschaftssteuer in Österreich etc.* (Statistische Monatschrift XIX. Jahrg. 1893.)

³⁾ A. de Foville: *Richesse.* (Dictionnaire des Finances 1110. lap.)

zásoknak van alávetve és ezért nem szolgálhat egyéb javak értékének abszolút, változatlan matematikai mértéke gyanánt. Erre különösen ügyelni kell akkor, ha egy nemzet jövedelmét más nemzetével vagy előbbi korral hasonlítjuk össze.

A subjectiv módszer az általános személyes jövedelmi adó statisztikára támaszkodik. Előnye, hogy a nemzeti jövedelem alanyi megoszlásába enged bepillantást, de viszont e módszernél a kettős számítás csaknem elkerülhetetlen. Az általános személyes jövedelmi adót ugyanis a bármely forrásból eredő összjövedelemre vetik ki, tehát a legkülönbözőbb hozadékforrásokból származó jövedelem-elemek összesítve egy összegben érintetnek az adó által. Tehát ugyanazon összjövedelemben származékos és eredeti jövedelem egyesülhet, a mi kettős számításra vezet. Az is hibája e módszernek, hogy az egyes jövedelmekben nem lehet megkülönböztetni azt az elemet, a mely más gazdaság vagyonelemét képezte és nem volt ujonnan előállított jószág, tehát tárgya ugyan a magánjövedelemnek, de nem számítható a nemzeti jövedelemhez. Nem szabad figyelmen kívül hagyni azt sem, hogy ott, a hol a kis jövedelmek létminimum gyanánt a jövedelmi adó alól mentesek, a meg nem adóztatott jövedelmek is számba veendők. Minthogy a subjectiv módszer alapját a jövedelmi adó-statisztika képezi, e módszer alkalmazása mellett tulajdonképen nem a nemzeti jövedelemhez jutunk, hanem a megadóztatott jövedelmek összegéhez.¹⁾

Az egyes statisztikusok általa különböző országokban eszközölt becslések módszerének megválasztását mindenkor az adott viszonyok a rendelkezésre álló adatok minősége döntik el.

II.

Mielőtt problémánk megoldásához. *Magyarország nemzeti jövedelmének megállapításához* fognánk, feladatunk határait kell pontosan megállapítani. A nemzeti jövedelem — a mint kifejtettük — összesége valamely nép által évenként ujonnan előállított javaknak és értékeknek a termelési költségek levonásával, a mihez még a külföldről kamat, járadék és egyéb, viszteher nélküli czímen évenként befolyó javak és értékek számítandók, az ugyanezen czímen évenként külföldre kifolyó javak és értékek levonásával. E szerint a magyar nemzeti jövedelemnek három tényezője van: 1. a belföldön évenként ujonnan előállított nyerstermékek, azaz, az őstermelés összhozadéka, az elemi költségek levonásával; 2. az az értékelkedés, a melyet a nyers termékeknek és javaknak az anyagfeldolgozó, illetve a forgalmat közvetítő tevékenység biztosít, vagyis az ipar, kereskedelem és szállítás által évenként létrehozott értékek; 3. a külföldről évenként befolyó kamatok, járadékok stb., az e czímen fennálló belföldi tartozások levonásával. A személyes szolgálatok gyümölcseit — a mint ezt kifejtettük — nem tekinthetjük a nemzeti jövedelem részeinek, mert nem képeznek olyan javakat, a melyek a nemzeti jövedelmet gyarapítják; tekintettel azonban a nemzeti jövedelem megoszlása szempontjából való nagy jelentőségükre, a személyes szolgálatokból eredő jövedelmeket is vizsgálódásaink tárgyává tesszük. Nem fogjuk számba venni a hasz-

¹⁾ de Bruyn Kops: *Revenu annuel de la nation. Congrès International de Statistique à la Haye. Première Partie, Programme. La Haye. 1869. (139. lap.)*

nálatti vagyontárgyaknak (laképületek, ingóságok, eszközök, stb.) használmányát, mert ezek a már meglévő vagyonállagnak és nem az újonnan termelt és jövedelemmé vált javaknak fogyasztása gyanánt jelentkeznek.

A magyar adórendszer az általános személyes jövedelmi adót nem ösmeri és így hiányzik a becslés keresztülvételére a megbízható alap. A ma rendelkezésünkre álló házagos adatok segítségével csak úgy juthatunk többé-kevésbé megbízható eredményhez, ha a különböző és egymást ellenőrző adatok és módszerek kombinatív alkalmazásával járunk el.

1. A magyar nemzeti jövedelem legjelentékenyebb alkotó részét a nyarstermékek szolgáltatják. Első sorban tehát meg kell állapítanunk a Magyarország által évenként újonnan nyert nyarstermékek pénzértékét.

A mezőgazdaság nyers hozadékának kipuhatólására eléggé megbízható adataink vannak.

A magyar korona országaiban, a mezőgazdasági termelésre szolgáló 23,478,563. kat. holdra rugó területen, a hivatalos statisztikai adatok szerint,¹⁾ az összes termés értéke az utolsó három évben a következő volt:

A termény neve	A termés értéke koronákban.		
	1899	1900	1901
Kenyértermények (buza, rozs, kétszeres stb.)	784,832.858	702,080.430	689,502.712
Egyéb gabonaneműek (árpa, zab, köles stb.)	287,922.360	258,562.325	271,866.108
Hüvelyesek (borsó, bab, lencse)	27,676.622	39,460.864	41,578.215
Kapásnövények (tengeri, burgonya, czukorrépa, stb.)	491,596.002	595,884.241	584,808.751
Kereskedelmi növények (repcze, kender, len, stb.)	63,784.574	71,347.442	63,222.014
Takarmánymagvak	25,024.282	19,709.739	16,479.116
Szálas takarmány	482,301.736	508,649.413	574,852.181
Szalma és szár	240,050.000 ²⁾	268,593.238 ³⁾	297,136.477
Zöldségfélék	28,360.284	37,773.488	29,122.779
Az összes termés értéke	2,431,548.768	2,502,061.180	2,573,563.353

Az átlagos évi termés értéke (1899—1901) tehát 2,502,391.100 korona. Ez az érték képviseli az ország évi terméshozadékát. Ebből a 2.5 milliárd korona nyershozadékból levonandók a termelés érdekében hozott azon költségek, a melyek felhasználtattak a nélkül hogy ebből valakinek haszna lenne, vagyis azok a költségek, a melyek senkinél nem váltak jövedelemmé. Ezek az elemi költségek: a vetőmag; a mezőgazdaságokban használt gépek és eszközök kopási hanyada; és végül az állattenyésztésre fordított azon áldozatok, költségek, a melyek magának a termésnek nyerésére szükséges trágya és állati munkaerő érdekében hozattak, de az állattenyésztés hozadékából meg nem térülnek, más szóval a trágya és állati munkaerő előállításai költsége.

¹⁾ A magyar korona országainak 1901. évi mezőgazdasági termelése. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat. 4. köt. Budapest 1903. 20*—23* lapokon).

²⁾ Magyar Statisztikai Évkönyv. 1899. Budapest 1900. (85. 1.)

³⁾ Adatok hiányzanak, tehát az 1899. és 1901. év átlagát vettük.

Az összes vetőmagszükséglet kitett a magyar korona országaiban a hivatalos statisztikai adatok szerint az 1900. évben bevetett terület alapján kiszámítva:¹⁾

buzában	7,992.044 hektolitert
rozsbán	2,536.295 »
kétszeresben	337.186 »
árpában	2,661.157 »
zabban	3,301.508 »
tengeriben	1,244.934 »
kölesben	32.604 »
tatárkában	15.499 »
zabos bükkönyben	650.320 »
bükkönyben	312.060 »

Ennek a 19,083.547 hektoliter vetőmagnak az értéke az utolsó évi árak alapján 191,558.002 koronára tehető. Ebben azonban nincs kimutatva a hüvelyesek és kereskedelmi növényekben az évi vetőmagszükséglet, a melyekről hiányzanak a statisztikai adatok, Mérsékeltén járunk el, ha ezen termények évi termésértékének $\frac{1}{3}$ részét számítjuk vetőmagnak, a mi (az 1899–1901. évi adatok átlaga alapján) 13,002,697 koronának felel meg. Az összes évi vetőmagszükséglet értékét tehát 204,560.699 koronában állapíthatjuk meg.

A mezőgazdaság nyers hozadékából levonandó elemi költségek második tétele a mezőgazdaságban használt gépek és eszközöknek kopási hányada, a melyet hozzávetőleg úgy állapíthatunk meg, hogy a mezőgazdasági gépek és eszközök értékének 10%-át vesszük számításba. A mezőgazdaságokban használt összes gépek és eszközök száma 5,726.829 darab,²⁾ a melyeknek értékét részletes számítások alapján³⁾ 340,562.228 koronában állapítottuk meg; ennek $\frac{1}{10}$ részét a termelés során beálló kopás és értékvesztés czimén felvéve 34,056.222 koronára emelkedő tételt kapunk.

A levonandó elemi költségek harmadik tétele: a trágya és állati munkaerő termelési költsége. Az állattenyésztésre fordított összes költség, mely legfőképen a takarmányban áll, egészében nem az állattenyésztés hozadékából térül meg, hanem nagy részben a földművelés hozadékában reprodukálódik. Az állatállomány által fogyasztott takarmány értékének legnagyobb része, mint trágya és állati munkaerő megtérül a földművelésnek. A trágya és állati munkaerő termelési költsége tehát levonandó a földművelés hozadékából, mert ebben a takarmány értéke, mely a termés értékében bennfoglaltatik, már számba vétetett. A trágya és állati munkaerő költségei, ép úgy, mint a vetőmag és a gépek és eszközök kopási értéke, az évi termés értékéből előre levonandók, mert senki részére nem képeznek jövedelmet. A trágya és állati munkaerő termelési költségeit természetesen egész pontosan nem állapíthatjuk meg. A hivatalos adatok szerint a baromállomány

¹⁾ *A magyar korona országainak mezőgazdasági statisztikája.* V. köt. Budapest, 1900 (55* lap).

²⁾ *A magyar korona országainak mezőgazdasági statisztikája.* IV. köt. (57* lap.)

³⁾ Fellner F.: *A magyar nemzeti vagyon becslése, tekintettel egyéb államokra.* Budapest, 1901. (19. lap.)

összes létszáma 24,807.430 darabból áll; ezekből gazdaságokban 23,126.063 darabot hasznosítottak,¹⁾ 1,679.367 darabot nem a mezőgazdaságban találtak. Az összes baromállomány által termelt évi trágyaproduktio — a hivatalos statisztika adatai szerint²⁾ — 414,583.042 mm. A gazdaságokban talált baromállomány összes trágyatermelése tehát 386,521.520 mm. Ennek értékét megállapítani már csak azért is bajos, mert az állati trágyát a termelő gazdaság maga használja fel, tehát forgalomba nem igen kerül és így eladási ára nincs. Szakszerű számítások alapján azonban 1 mm. állati trágya értéke egy koronára³⁾ tehető. Az áruforgalmi statisztika az állati trágya behozatali egységértékét métermázsanként szintén egy koronában állapítja meg.⁴⁾ Tehát a trágya métermázsájának értékét egy koronával számítva 386,521.520 koronát nyerünk a trágya fejében levonandó költség gyanánt. A fentemlitett baromállományban a lovak is bennfoglaltatnak; a trágyamennyiség kiszámításánál azonban csak a takarmánytermés vétetett számba a zab nem, pedig a lovaknak, mint a mezőgazdaságban csaknem kizárólag munkaerejük által hasznosított állatoknak legfőbb tápszerük a zab. Minthogy a legfőbb állati munkaerőt a lovak szolgáltatják a mezőgazdaságban, tehát a zabtermelésből is levonandó az a rész, a melyet a mezőgazdasági lóállomány fogyaszt. Az ipari, katonai és fényüzési lovak tápszereit a mezőgazdaság állítván elő, e tápszereknek ára a mezőgazdaság részére jövedelmet képez, tehát a zab termelésből a lóállomány ezen részére eső hányad nem vonható le. A hivatalos adatok szerint az összes lóállomány a magyar korona országában 2,282.028 darabból áll; ebből 2,162.423 darab a mezőgazdaságokban találtatott.⁵⁾ A többi 119.605 darab ló az iparüzemben és fényüzésre használtatik. A fenti létszámban nincs a katonaság birtokában levő 26.429 darab ló.⁶⁾ Ezzel együtt az egész lóállomány 2,308.457 darab. Az 1899—1901. évi termés átlaga alapján mutatózó 117,809.385 korona értékű évi zabtermésből a 3,301.508 hl. vetőmag értéke fejében 17,332.917 koronát már leszámítottunk, az így fennmaradó 100,476 millió korona zabtermésből 16 millió koronát annak fejében ütünk le, hogy főleg az északi megyékben és az ország egyes vidékein a zab kenyértermény gyanánt is szerepel; a maradék 84,476 millió korona értékű zabból 93.68%-ot, vagyis 79,407.116 korona értékű zabot fogyaszt a mezőgazdasági lóállomány, a mely a mezőgazdaság nyers hozadékából levonandó, az állati munkaerő hozzávetőleges termelési költsége fejében.

Az állattenyésztés hozadékát megközelítőleg az évi takarmány-

¹⁾ Id. *Mezőg. Stat.* IV. (40* lap.)

²⁾ Id. *Mezőg. Stat.* V. (64* lap.)

³⁾ Hieronymi Károly számításai szerint — a kinek ez adatokat köszönhetjük — egy métermázsra friss állati trágya tartalma:

légeny	0.39 kg. érték	32.8 krajczár,
phosphor . . .	0.18 » »	3.4 »
kali	0.45 » »	7.2 »
mész	0.49 » »	6 »

49.4 krajczár.

⁴⁾ *A magyar korona országainak 1902. évi külkereskedelmi forgalma.* Bpest. 1903. (Magyar Statisztikai Közlemények. Új sorozat 6. köt. 259. l.)

⁵⁾ *A magyar korona országainak mezőg. statisztikája.* IV. köt. (40* lap.)

⁶⁾ U. az. I. köt. Bpest. 1897. (126* és köv. lap.)

termés értékével vehetjük egyenlőnek; mert az a haszon, a melyet az állattenyésztés hajt, a takarmány értékesítésének tekinthető. Az állattenyésztésnek annyit kell hoznia, mint az évi takarmány értéke, a mely reá fordítatik; minthogy azonban még az ápolás és gondozás körül hozott munkaadózat értékének is meg kell térülnie, a takarmánynövényeknek (az 1899–1901. évi termésérték átlaga alapján¹⁾ 801,397.664 koronában megállapított értékét, az állattenyésztés minimális hozadékanak tekinthetjük. Igaz, hogy a takarmány egy részét az igavonásra használt állatok fogyasztják, a melyeknek csakis állati munkaereje hasznosítható a mezőgazdaságban, tehát — a trágyán kívül — hozadékot nem adnak; és így a fogyasztott takarmány egy részének ellenértéke az állattenyésztés hozadékában nem nyilvánul, de más felől a mezőgazdasági takarmányhoz az erdészet, kertészet és gyümölcstermelésnek termékei is járulnak. Hogy nagyobb eltérés a takarmánytermés évi értéke és az állattenyésztés hozadékanak értéke között tényleg nincsen, azt az állattenyésztésnek a következő ellenőrző adatok alapján megállapított hozadécai mutatják.

Az állattenyésztés hozadékanak egyik leglényegesebb része a tejtermelés. A tehenek fejési eredményeire vonatkozó hivatalos adataink szerint a 2,185,202 darabból álló tehénállomány²⁾ egy év alatt 1,644,779.176 liter tejet ad,³⁾ a melynek értéke, literjét 12 fillérrel számítva, 197,373.501 korona.

Az állattenyésztés hozadékanak másik nagyjelentőségű hányada az évi hústermelés. Ennek megállapítása a rendelkezésre álló hivatalos statisztikai adatok segítségével elég megbízhatóan vihető keresztül. Módszerünk a következő: A baromállománynak bizonyos hányadrészét évenként levágják és így az bizonyos évek száma alatt megújul; ha tehát ismerjük az évenként levágásra kerülő állatok számát és az állatállomány összes súlyát, úgy az egy évre eső hányad mutatja az évenként termelt hús mennyiségét. A hivatalos statisztikai adatok szerint 1896-ban a közfogyasztásra levágott állatok száma volt:⁴⁾

Bika	9.093 drb.	az egész állomány $\frac{1}{3}$ része,
Ökör	179.294	» » » » $\frac{1}{5}$ »
Tehén	311.447	» » » » $\frac{1}{7}$ »
Növendékmарha és borjú	634.301	» » » » $\frac{1}{5}$ »
Sertés	773.351	» » » » $\frac{1}{3}$ »
Malacz	700.000 ⁵⁾	
Juh	1,424.560	» » » » $\frac{1}{6}$ »
Kecske	60.462	» » » » $\frac{1}{5}$ »

Ezen adatokból kitűnik, hogy a bikaállomány $\frac{1}{3}$ része, az ökörállomány $\frac{1}{5}$ része, a tehénállomány $\frac{1}{7}$ -e, a növendékmарhaállomány $\frac{1}{5}$ -e, a juhállomány $\frac{1}{6}$, a sertés- és kecskeállomány $\frac{1}{5}$ része kerül évenként levágásra, vagyis az állomány három, öt, hét stb. év

¹⁾ L. fentebb a táblázatot.

²⁾ *Mezőg. Stat.* I. köt. (764. lapon)

³⁾ *Mezőg. Stat.* V. köt. (77*. lapon)

⁴⁾ *Magyar Statisztikai Évkönyv. 1901.* Budapest 1902 (93. lap)

⁵⁾ Minthogy a malaczokat nem a közvágóhidakon vágják le, azoknak számát külön állítottuk be.

alatt újul meg. A következő adatokból már most megbízható pontossággal állapíthatjuk meg az eredményt:

Baromállomány neme	száma ¹⁾	átlagos súly kg. ²⁾	összes súly mm.	átlagos érték korona ³⁾	összes érték koronában
Bika	32.529	460	149.633	295.28	9.605.163
Ökör	1,113.645	432	4,810.946	243.65	271,339.604
Tehén	2,185.224	353	7,713.8.0	183.18	400,289.332
Növendékmарha	3,406.967	104.8	3,571.886	66.50	226,576.390
Szarvasmarha	6,788.365	—	16,246.255	—	907,810.489
Sertés	7,330.091	—	3,247.637	—	234,830.914
Juh	8,122.682	—	2,092.979	—	90,826.763
Kecske	308.810	—	69.785	—	2,677.678

Ezekből az adatokból az évi hústermés hozadékát a fenti módszerrel kiszámítva a következő eredményre jutunk:

Bika	49.878 mm.	3,201.721 korona értékben
Ökör	962.189 »	54,267.921 » »
Tehén	1,101.977 »	57,184.190 » »
Növendékmарha	714.367 »	45,315.278 » »
Szarvasmarha	2,828.411 »	159,969.110 » »
Sertés	541.273 »	46,966.305 » »
Juh	318.829 »	1,513.794 » »
Kecske	13.957 »	535.535 » »
Összes évi termék	3,782.460 mm.	208,984.744 korona értékben.

A házi állatok évi husproductuma tehát 3.732 millió métermázsá, a mely a 200 millió korona értéket meghaladja. Ebben az eredményben az állati bőrök és zsiradékok értéke is bennfoglaltatik.

A juhállomány nagyságából megközelítő pontossággal megállapíthatjuk az évi gyapjútermelés mennyiségét és értékét. Egy juh után évenként 1 kgr. gyapjút, egy bárány után $\frac{1}{4}$ — $\frac{5}{16}$ kgr. gyapjút nyernek. A 8,122.682 darabból álló juhállomány felét juhnak, felét báránynak véve, 50.766 métermázsára tehető az évi gyapjútermelés. A mosatlan gyapjú métermázsája — az áruforgalmi statisztika adatai szerint — 100—120 korona közt váltakozván, az évi gyapjútermelés értékét 5,584.260 koronára tehetjük.

Összefoglalva a hasznos házi állattenyésztés hozadékát a következő eredményre jutunk:

tej	197,373.501 korona
hús és bőr	208,984.744 »
gyapjú	5,584.260 »
trágya	386,521.520 »
Összesen	798,464.025 korona,

a mely eredmény, a 801,397.664 korona évi takarmány értékét megközelíti, és igazolja álláspontunkat, hogy az állattenyésztés hozadéká-

¹⁾ *Mezőg. Stat.* I. köt. (764. lap) és V. köt. (25*. lap)

²⁾ *Mezőg. Stat.* V. köt. (55*. és 56*. 63*. lap)

³⁾ *Mezőg. Stat.* V. köt. (65*. és 73*. lap)

nak értéke az évi takarmánytermés értékének felel meg. És nem hagyható figyelmen kívül az a körülmény sem, hogy a kecske- és juhtej értékét nem vettük számításba.

Ezen eredmény kiegészítése gyanánt megemlítjük, hogy a méhészet is számba veendő jövedelmet biztosít a termelőnek minden nagyobb költség és fáradság nélkül. A magyar korona országaiban 1901-ben¹⁾ a méhcsaládok száma 564.618 volt, a melyek 30.399 mm. mézet és 1.844 mm. viaszt termeltek, mely méhtermékek összes értéke 2,964.370 koronának felelt meg.

A baromfiállomány 1895-ben 32,765.339 darabból állott.²⁾ Ennek megközelítő hozadékaról csak úgy adhatunk számot, ha az áruforgalmi statisztika adatait vesszük segítségül. 1901-ben a kivitel élő baromfiban (csirke, kappan, lud, kacs, pulyka) 8,735 950 darabot tett 10.896,879 korona értékben. E szerint a 32 millió darab baromfiállomány 40.629.020 korona értéket képvisel. Tekintettel arra, hogy az évenként kivitt élő és leölt baromfi 8,870.168 darab, a belfogyasztásra is ennyit véve fel, a fenti 40 millió korona felére, 20,314.510 koronára becsülhetjük az évi hús- és tollterméket. Az évi tojáskivitel értéke 35,364.819 korona,³⁾ ugyanennyit a belfogyasztásra számítva 70,729.638 koronára tehető az évi tojástermelés értéke. E szerint a baromfitenyésztés összhozadéka 91,044.148 koronára becsülhető.

A selyemtenyésztésre vonatkozó adatok szerint⁴⁾ 1901-ben 1.476.664 kilogramm selyemgubó termeltetett, a mely után a termelők 2,749.674 koronát kerestek.

Az állattenyésztés hozadéka tehát 895,222.217 korona értéket képvisel. Ebből — minthogy az állattenyésztésnél termelési költséget képező takarmánynövények értékét, a földművelés hozadékának megállapításánál az alábbiak szerint nem fogjuk számításba venni — semmi sem vonandó le. Ellenben ehhez adandó a nem mezőgazdasági célokra felhasznált (hanem a szőlő- és gyümölcstermelés, továbbá a kertészetnek átengedett) trágya ellenértéke, mert ez még számba nem vett bevétele az állattenyésztésnek. Minthogy 1 kat. hold szántó-földre átlag 18 mm. trágya esik,⁵⁾ 748.845 kat. hold kertre és 385.730 kat. hold beültetett szőlőre,⁶⁾ összesen 20,422.350 métermázsa trágyát számítva, métermázssáncént, mint fent egy koronával, 20,422.350 korona adandó még az állattenyésztés hozadékához, úgy hogy az állattenyésztés összhozadéka 915.644.567 koronát tesz.

Másfelől a földművelés hozadékához lesz számítandó a takarmánynövényeknek a nem mezőgazdák részére történt eladásából származó bevétel, vagyis a takarmánynövények ama részének ellenértéke, a melyet nem a mezőgazdaságban talált baromfiállomány fogyaszt. Említettük már, hogy a 24.807 millió darabból álló baromfiállományból 1.679 millió darabot nem a gazdaságokban találták, hanem a katonaság birtokában, iparüzemben stb. A 801.397 millió korona értékű takarmányból többiek tehát 54.240 millió korona értékű takarmányt fogyasztanak, a mi a földművelés hozadékához számítandó.

¹⁾ Magyar Statisztikai Évkönyv 1901. Budapest 1902 (103. lap)

²⁾ Mezőg. Stat. (V. köt. (24* lap.)

³⁾ A magyar korona országainak 1902 évi külkereskedelmi forgalma. Budapest, 1903. (87. l.)

⁴⁾ Magyar Statisztikai Évkönyv 1901. Budapest, 1902. (107. lap.)

⁵⁾ Mezőg. Stat. V. (64* l.)

⁶⁾ Ugyanott. (5* l.)

Összefoglalva az eddigi eredményeket, a földművelést és állattenyésztést egyesítő mezőgazdaság hozadéka tehát a következőképen alakul. Az évi termés összhozadékából 2,502,391.100 koronából levonandó vetőmagra 204.5 millió K., a mezőgazdasági eszközök és gépek kopási hányada fejében 34 millió K., trágya és állati munkaerő termelési költsége gyanánt 465.9 millió K., marad tehát 1,797,845.543 korona. A 801.397 millió koronára menő takarmánynövényekből az állattenyésztésre fordított (801.397—54.240) 747,157.064 koronának megfelelő részt ebből levonva, nyerjük a földművelés hozadékának megfelelő értékét: 1,050,687.879 koronát, a mihez az állattenyésztésnek 915,644.567 koronára rugó összhozadékát adva, a mezőgazdaság összes hozadéka fejében 1,966,332.446 koronát nyerünk, a mely a mezőgazdaságból származó összes jövedelem gyanánt jelentkezik.

A szőlő- és bortermelés hozadékának megállapítására megbízható hivatalos adatok állanak rendelkezésünkre.¹⁾ Az utolsó tíz évben (1892—1901.) évenként átlag 1,716.404 hektoliter bor termett, a melynek értéke 58,258.456 korona; az eladott szőlőmennyiség pedig átlag évenként 57.587 mm., a mely 1,883.489 korona értéket képvisel. Az összes szőlőszeti termelés értéke évenként tehát 60,141.945 korona.

A gyümölcstermelésre vonatkozólag megfelelő adatok nem állnak rendelkezésünkre. A hivatalos statisztika szerint²⁾ a gyümölcsfák száma 77,987.175 darab. Hogy azonban ezeknek mennyi a hozadéka, arról megbízható adatokkal nem rendelkezünk. 1864-ben — a hivatalos adatok szerint³⁾ — a gyümölcstermés 2,314.000 mérő volt, a mi 1,061.237 métermázsára tehető.⁴⁾ Egyéb adatok hiányában ezt a mennyiséget elfogadva, ennek értékét kell megállapítanunk. Az 1901. évre vonatkozó áruforgalmi statisztika adatai szerint⁵⁾ a kivitelt egy évben gyümölcsben 278.307 mm. volt. 6,103.726 korona értékben. Tehát egy métermázsra 21.90 korona. Az 1.061 millió mm. gyümölcs-termés tehát 23,241.090 koronával gyarapítja a nemzeti jövedelmet.

Az erdőszet évi hozadékának, az évi fatermelés mennyiségének és értékének megállapítására megbízható adataink vannak.

Az összes erdőterület a magyar korona országaiban 9,021.850 hektár,⁶⁾ a miből 2,410.225 ha. tölgyerdő, 4,722.218 ha. bükk- és más lombdó, míg a fenyőerdő 1,889.407 ha. Az 1896. évben termeltetett:⁷⁾

		ára m ³ -ként ⁸⁾	összes értéke
tölgyfa.	7,094.517 m ³	12.18 kor.	86,411.187 kor.
bükk- és más lombfa.	12,878.133 »	2.82 »	36,316.335 »
fenyőfa	7,600.477 »	4.80 »	36,482.239 »
Évi összes fatermés	27,573.127 m ³	—	159,209.811 kor.

¹⁾ Magyar Statisztikai Évkönyv 1901. (90. l.) és A magyar korona országainak 1901. évi mezőgazdasági termelése. Budapest, 1903. (24 l.)

²⁾ Mezőg. Stat. V. (20* l.)

³⁾ Hunfalvy János Az osztrák birodalom rövid statisztikája különös tekintettel a magyar államra. Pest 1867 (32. l.)

⁴⁾ Egy mérő = 0.625 hl. Egy hl.-re 0.72 métermázsát számítottunk.

⁵⁾ Id. m. (70 s. köv. l.)

⁶⁾ Magy. Stat. Évkönyv 1901. (113. l.)

⁷⁾ Indokolás az osztrák-magyar vámterület autonóm vámtarifájáról szóló törvényjavaslathoz. (181. l.)

⁸⁾ Matlekovits: Das Königreich Ungarn. I. B. Leipzig, 1900. (496. l. a hol az árak Bedő Albert adatai alapján vannak összeállítva.

Az erdészet tehát évenként csaknem 160 millió korona hozadékot ad.

A *bánya- és kohótermelés* évi hozadékának mennyisége és értéke az utolsó három év átlaga (1899—1901) alapján volt:¹⁾

kész áru	63,270.263 mm.	101,599.800 kor.	értékben
nyers termék	17,324.171 »	14,339.700 »	»
összes termelés	85,591.434 mm.	115,939.500 kor.	értékben.

Ez a 115 millió korona azonban még nem képviseli a bánya- és kohótermelés összes hozadékát; számba veendő a sótermelés hozadéka is, a mely szintén (1899—1901) átlag évenként 1,786.797 mm²⁾. Ennek az értéke a hivatalos statisztika szerint 27,539.000 korona volna. Nem szabad azonban megfeledkezni arról, hogy a sótermelés monopólium tárgya hazánkban, a mi az áraknak tetemes fokozásában nyilvánul. Minthogy ez az árfokozás nem jelenti a nemzeti jövedelem gyarapodását, hanem csak annak megosztására van hatással, mert az államnak biztosít nagyobb jövedelmet; a monopólium árfokozását képviselő fenti 27,5 millió koronát nem fogadhatjuk el az évi sótermelés értékének, hanem az áruforgalmi statisztika adatai alapján egy mm. só értékét 1,25 koronában számítva, azt 2,233.496 koronára tesszük.

A bánya- és kohótermelés e szerint 118,172.996 koronával járul a nemzeti jövedelemhez.

A nyersanyagok nyerésére szolgáló őstermelés összes hozadéka tehát 2,327,098.288 korona és pedig:

A) Mezőgazdaság (földmivelés és állattenyésztés) .	1,966,332.416 kor.
Szőlő- és bortermelés	60,141.945 »
Gyümölcs-termelés	23,241.090 »
Erdészet	159,209.811 »
B) Bányászat	118,172.996 »

II. Az őstermelés által létrehozott nyersanyagok legnagyobb része átalakítandó, minősítendő, hogy a szükségletkielégítésre alkalmassá legyen. A nyerstermékek feldolgozásával foglalkozik az *ipar*. A nyersanyagnak az ipari tevékenység által biztosított értékelkedése, forrása az iparüző osztály jövedelmének. Feladatunk volna tehát azt az értéktöbbletet megállapítani, a mely az ipari termelés eredménye. Ismernünk kellene az évenként előállított ipartermékek összeségének értékét, a melyből a felhasznált tüzelőszereknek és nyersanyagoknak értéke levonandó, mint a mely javak részint az őstermelés hozadékának kipuhatólásánál már számba vétettek, részint a külföldről hozattak be. Levonandó továbbá a munkagépek kopási hányada. Mindezekkel az adatokkal úgy a nagy- mint a kisipari termelésre vonatkozólag kellene rendelkezünk. Sajnos azonban, hogy a kisiparra vonatkozólag adataink egyáltalán nincsenek; a gyáripari statisztikánk ellenben igen értékes adatokat tartalmaz problémánk megoldására, habár, itt

¹⁾ *Magyar Statisztikai Évkönyv 1899*. Budapest 1900 (126. lap) és *u. ez 1901*. Budapest 1902 (123. lap)

²⁾ *U. ott* (129 ill. 126. lap)

is sok adatot becsléssel kell pótolni, úgy hogy a conjecturális statisztika mezejére való lépést itt sem kerülhetjük el.

Gyáripari statisztikánk 2364 ipartelep adatait dolgozta fel.¹⁾ Az 1898. évben az évi termelés értéke 1.366,917,031 korona értéket képviselt.²⁾

Az évi ipari termékek értékéből első sorban le kell vonnunk a felhasznált tüzelő szerek összértékét, mint a melyeket már az őstermelésnél, a bányászat és erdészet hozadékainak megállapításánál számba vettük, illetve külföldről hoztuk be. A külföldről beszerzett tüzelőszerek ép úgy levonandók mint a belföldön előállítottak, mert amazok számba még nem vétettek és értékük az ipartermékek értékében reprodukálódik ugyan, de ellenértékük, vételáruk a külföldre megy.

A felhasznált tüzelőszerek mennyisége és értéke a következő adatokból látható:³⁾

tüzifa	6,727,767 mm. á 1.53 kor.	10,293,488 korona,
szén	32,728,037 » » 1.74 »	56,945,784 »
pirszén	4,126,401 » » 3.— »	12,379,203 »
faszén	2,478,383 » » 3.85 »	9,541,774 »
összesen . . .		89,161,244 korona.

Ezen itt felsorolt legfontosabb tüzelőszereken kívül a hazai ipar még egyéb tüzelőszert és erőszolgáltató anyagokat is fogyaszt. Így benzint, kőolajat, kátrányt, stb. 575.860 mm. mennyiségben⁴⁾, a melynek értéke 5,758.600 koronára tehető. A motorok hajtására felhasználtak 1,962,509 m³ világítógázt 11,263.801 korona értékben és 3.043.911 K. W. óra elektromos munkát⁵⁾ 2,435.128 korona értékben. Minthogy az ipari termékek értékében ez anyagok bennfoglaltatnak, 19,457.529 koronára rugó értékük szintén levonandó. Vagyis tüzelőszert és hajtóerőszolgáltató anyag fejében levonandó 108,618.773 korona.

Hasonló módon leszámítandó az évi termelés értékéből az ipar által feldolgozott nyersanyagok értéke, mert ezeket részint az őstermelésnél már számba vettük, részint külföldről szereztük be, továbbá a félégyártmányok értéke, mert ezek az ipari termelés értékében szerepelnek.

Összeállítottuk a magyar korona országaiban a gyárak által felhasznált főbb nyersanyagoknak és félégyártmányoknak értékét különböző legjelentékenyebb iparágaknál, a melyet az illető iparág évi termelésének értékével összehasonlítva, megtudjuk, hogy az ipartermék értékének hányad része a felhasznált nyersanyagok és félégyártmányok értéke.

¹⁾ *A magyar korona országainak gyáripara az 1898. évben.* Hegedüs Sándor kereskedelemügyi m. kir. miniszter rendeletéből szerkesztette Sztérenyi József. Budapest 1901. (I. füzet 178. lap).

²⁾ *U. ott.* (246. lap).

³⁾ *Gyáripari Statisztika I.* füzet 230. lap. A tüzifa 2,242,589 m³ volt; köbméterjét 3 métermázsnak vettük. Az értékeket az áruforgalmi statisztika 1902. évi adatai alapján számítottuk. L. *A magyar korona országainak 1902. évi külkereskedelmi forgalma.* Budapest 1903. (111. 117. és 118. lap).

⁴⁾ *Gyáripari Statisztika I.* 235. lap.

⁵⁾ *U. ott VI. füz.* (84. lap) Az áram ára kilowattóránként 80 fillérben számítva.

Volt ugyanis:

	Az évi termelés értéke	A felhasznált nyertermékek és félgyártmányok értéke
a malomiparnál	359,452.834 kor.	257,218.600 kor.
czukorgyártásnál	60,999.057 »	37,519.562 »
szeszgyártásnál	47,687.775 »	26,871.067 »
sör- és malátagyártás	29,453.039 »	10,084.197 »
keményítő gyártás	8,887.372 »	2,859.733 »
gyapjúipar	10,668.399 »	6,065.400 »
len-, kender-, pamut- és jutafonó-szövőipar	21,260.297 »	10,437.689 »
selyemipar	1,129.743 »	414.000 »
papirosgyártás	11,938.669 »	1,471.489 »
fűrészárúgyártás	69,270.289 »	21,905.565 »
parkettagyártás	4,549.800 »	287.913 »
gép-, kazán- és waggongyártás	130,423.842 »	84,074.265 »
arany- és ezüstárúk gyártása	4,474.334 »	1,848.934 »
kovácsolt árúk gyártása	6,833.733 »	2,199.785 »
vas- és aczélöntés	18,689.466 »	3,891.093 »
vasgyártás	106,688.020 »	16,064.985 »
	892,346.669 kor.	432,714.277 kor. ¹⁾

¹⁾ Az egyes iparágaknál a felhasznált nyertermékeket beszerzésük szerint külön tünteti fel a gyáripari statisztika; értéküket pedig következőleg állapítottuk meg:

a malomipar feldolgozott búzát 13,938.752 mm. (à 16 k.) 223,020.032 k.; rozsot 753.798 mm. (à 14 k.) 10,553.172 k.; árpát 404.282 mm. (à 13 k.) 5,255.666 k.; ketszerest 22.706 mm. (à 13'80) 313.342 k.; tengerit 259.183 mm. (à 11 k.) 2,851.013 k.; köles 262.433 mm. (à 11 k.) 2,886.763 k.; zab 1.735 mm. (à 13'50 k.) 23.422 k.; rizs 730.360 mm. (à 16'50 k.) 12,050.940 k.; borsó 15'100 mm. (à 17'50 k.) 264.250 k.; (L. XIV. füzet 107. l.);

a czukorgyártásnál 16,242.235 mm. czukorrépát dolgoztak fel (à 2'31 k.) 37,519.562 kor. értékben; (L. XV. füzet 73. l.);

a szeszgyártásnál a következő nyertermékeket dolgozták fel: tengeri 1,545.519 mm. 17,000.709 kor.; burgonya 1,034.680 mm. (à 250 k.) 2,711.70 k.; czukorrépa 313.119 mm. 723.304 k.; árpa 212.387 mm. 2,761.031 k.; rozs 90.217 mm. 1,263.038 k.; buza 84.299 mm. 1,318.784 k.; zab 36.289 mm. 489.901 k.; köles 6.600 mm. 72.60 k.; (XVII. füzet 138. s. köv. lap);

a sör- és malátagyártásnál feldolgoztak 704.059 mm. árpát 9,152.767 kor. és 5.479 mm. komlót (à 170 k.) 931.430 k. értékben (XVII. f. 44. s. köv. l.);

a keményítőgyártásnál 5.000 mm. búzát 80.000 k.; 92.208 mm. tengerit 1,014.288 k.; és 706.173 mm. burgonyát 1,765.445 kor. értékben fogyasztottak (XIX. füzet 13. lap);

a gyapjúipar 55.140 mm. gyapjút dolgozott fel (à 110 k.) 6,065.400 kor. értékben (XII. füzet 69. lap);

a len-, kender-, pamut- és jutafonó-szövőipar 37.414 mm. nyers pamutot (à 100 k.) 3,741.400 k.; 2.095 mm. nyers lent (à 18 k.) 37.710 k.; 1.765 mm. lenkőcsöt (à 50 k.) 88.750 k.; 114.254 mm. jutát (à 33 k.) 3,770.382 k.; 3.390 mm. pamutfonált (à 159 k.) 539.010 kor.; 11.315 mm. len- és kenderfonált (à 234 kor.) 2,659.025 k.; 1.681 mm. jutafonált (à 52 k.) 87.412 kor. értékben dolgozott fel (XII. füzet 171. lap);

a selyemiparban 230.000 hg. selyemgubót dolgoztak fel (à 1'30 k.) 414.000 k. értékben (XII. füzet 198. lap);

a papirosgyártásnál feldolgoztak 99.579 m³ fenyőfát (à 4'80 k.) 466.979 kor.; 50.113 mm. szalmát (à 3'80 k.) 190.430 k.; és 40.704 mm. rongyot (à 20 k.) 814.080 kor. értékben (XIII. füzet 73. lap);

a fűrészárúgyártásnál a következő famennyiséget dolgozták fel: fenyő 2,742 155 m³ (à 4'80 k.) 13,162.344 kor.; tölgy 665 334 m³ (à 12'18) 8,103.568 kor.; bükk- és más lombfa 223.715 m³ (à 2'82 k.) 639.653 kor. (IX. füzet 72—74. lap);

a parkettagyártásnál feldolgoztak 139.350 m³ fát;

a gép-, kazán-, waggon- stb. gyártásnál következő félgyártmányokat dolgoztak

Ezen adatok azt mutatják, hogy az ipari termékek értékének 48·49%-a a feldolgozott nyersanyagok és félgyártmányok értékére esik; tekintettel azonban arra, hogy mi csak a főbb és jelentékenyebb nyerstermékeket és félgyártmányokat vettük számba, a kisebb tételek pótlásául ki kell egészítenünk 50%-ra a fenti eredményt. Ha ezt az 1·366 milliárdnyi összes ipari termékekre általánosítjuk, úgy a nagy ipar által feldolgozott összes nyersanyagok és félgyártmányok értéke fejében 683,458 515 korona értéket nyerünk, a mi levonásba hozandó.

A harmadik levonandó tétel az ipari munkagépeknek kopási hányada, a mely a termelés eredményéből pótlendő a nélkül, hogy valakire nézve jövedelmet képezne.

A gyáripari statisztika adatai szerint a munkagépek száma 4.682 darab volt;¹⁾ még pedig 2.735 darab stabil (fekvő) gőzgép, 314 darab lokomobil, 179 darab turbina és 1.436 darab egyéb motor. A külkereskedelmi statisztika egy stabil gőzgép átlagos értékét 10.965 koronára, egy lokomobilét 5.640 koronára, egy turbináét 3.733 koronára és a kisebb motorok átlagértékét 3.104 koronára teszi.²⁾ Elfogadva ezen becslést a gyáripari munkagépek értéke 37,083.096 korona volna, a minek 20%-át kopási hányadra számítva, ennek évi értéke fejében 7.416.618 koronát kapunk. A mezőgazdasági gépeknél számított 10% helyett azért vettük itt a kétszeresét, mert az ipari gépek — szemben a mezőgazdaságiakkal — állandóbban vannak üzemben.

Összefoglalva az előadottakat a következő eredményre jutunk. A nagyipari termelés 1·366 milliárdnyi értékéből levonandó a tüzelőszerek és erőszolgáltató anyagok értéke fejében 108·618 millió korona, végül 7.416 millió korona mint munkagépek kopási hányada. Az így nyert 567,423.125 korona képviseli a gyárpar évi hozadékát.

Ez az 567 millió korona azonban még nem képviseli az ország összes ipari jövedelmét. Számba veendő még a kisiparból származó jövedelem is. Sajnos azonban, hogy adataink a kézműipar hozadékának megállapítására nincsenek. Némi támpontot csak az adóstatisztika nyújt; de ennek az adatai nem megbízhatók. Kereseti adóstatistikánk szerint az adózó, segédek nélkül dolgozó önálló kézműiparosok száma (az 1897—1901. években átlag évenként) 160.796 volt, a kik 1,384.167 korona adót fizettek;³⁾ a kis- és nagy-községekben segédekkel dolgozó kézműiparosok száma 14.339 volt,

fel: 537.373 mm. nyers és ócska vasat (à 7·60 k.) 4,034.034 k.); 307.926 mm. rudvasat (à 17 k.) 5,734.742 k.; 9.745 mm. pántvasat (à 17 k.) 165.665 k.; 143.648 mm. vaslemezt (à 23 k.) 3,303.904 k.; 346.432 mm. szerkezeti vasat (à 60 k.) 20,785.920 k. értékben (V. füzet 57. lap);

az arany- és ezüstárúk gyártásánál felhasználtak 1,848.934 kor. értékű félgyártmányt (IV. füzet 20. lap);

a kovácsolt árúk gyártásánál felhasznált aczél és vas 145.092 mm. (aczél à 17 k., vas à 7·60 k.) 2,199.785 k. (III. füzet 84. lap);

vas- és aczélöntésnél pedig nyers vasat 417.674 mm. és ócska vasat 94.312 mm. (à 7·60 kor.) 3,891.093 kor. értékben (III. füzet 28. lap);

nyersvastermelésünk kitesz 4,694.134 mm., a mihez feldolgoztatott 10,709.930 mm. vasércz (à 1·50) 16,064.985 k. értékben (II. f. 186. s köv. l.).

¹⁾ Id. m. I. f. (225. l.)

²⁾ Id. 1902. évi külkereskedelmi stat. (210. és 211. lap.)

³⁾ *Adatok az egyenesadók reformjához.* VI. kötet. Egyenesadó-Statiztika. Kiadja a m. kir. pénzügyminiszterium. Bpest 1902. (130. l.)

a kiknek adója 250.719 koronára rugott;¹⁾ míg a többi adófizető kézműiparosok száma 78.540 volt, a kiknek megállapított adóköteles jövedelme 19,463.043 frtot, v. i. 38,926.086 koronát tett ki.²⁾ (Ebből 7.965 esett a fővárosra 5,248.730 frt adóköteles jövedelemmel.) A 78.540 kézműiparos, a kereseti adó III. osztályában a tiszta kereseti nyeresemény 10%-át fizeti adó fejében. A megállapított adóköteles jövedelem messze a tényleges mögött marad; ezt elismeri a legfőbb adóhatóság is.³⁾ Nézetünk szerint a megadóztatott jövedelem egyharmadát teszi a tényleges jövedelemnek. Így is $3\frac{1}{3}\%$ -nak felel meg az adótétel. A III. oszt. kereseti adó alá eső tényleges adóköteles jövedelmet a kézműiparból 116,778.258 koronára téve, az átlagos jövedelem 742 korona volna, a mi még mindig alacsonynak mondható, ha tekintetbe vesszük, hogy itt a módosabb kézműiparosokról van szó. Ennek felét, 371 koronát számítva átlag fejenként a segédek nélkül dolgozó 160.796 önálló kézműiparosra és a kis- és nagyközségekben segédekkel dolgozó 14.339 kézműiparosra, 64,975,085 koronát kapunk, a mit a fenti 116 millióhoz adva, a 253.675 kézműiparos jövedelme 181,753.343 korona volna, a mi fogyasztásra rendelkezésre áll.

A kézműipari termelés értékét a kézműiparosok keresetével egyértelműnek véve, ez a 181 millió korona képviselné a kisipar évi hozadékát. Ez az eredmény azonban a valóság mögött marad, mert csak az adófizető kézműiparosokat vehettük tekintetbe, holott nagy számban vannak olyanok is, a kik az adóztatás alól kisiklanak. Az 1890. népszámlálás szerint volt ugyanis tulajdonképeni kereső iparos 719.003,⁴⁾ míg adófizető kézműiparos 253.675 és gyáripari alkalmazott 245.564,⁵⁾ összesen 499.239, tehát 219.764 egyénnel kevesebb. Nem vettük számításba továbbá a vándoripart és a mellékfoglalkozás gyanánt üzött házi- és népipart sem, a melyek a nemzeti jövedelmet szintén — ha nem is jelentékenyen — gyarapítják. Mérsékelten járunk el tehát, ha a fenti 181 millió koronát 200 millióra kerekítjük.

Az ipar évi hozadéka a magyar korona országaiban 767,423.125 korona, a mi az anyagfeldolgozó ipar által létrehozott értékemelkedésnek felel meg.

III. A nyersanyagoknak és ipari termékeknek forgalmát közvetítő kereskedelem és szállítás által a javaknak biztosított értékemelkedés, a nemzeti jövedelem megállapításánál szintén számba veendő. Minthogy ennek az értékemelkedésnek közvetlen kipuhatólása lehetetlen, a kereskedelmi és szállítási tevékenységből eredő jövedelmet kell megállapítani.

A kereseti adóstatistika szerint a kereskedelem- és szállítással foglalkozó adózók száma 141.961 volt, a kiknek megállapított adóköteles jövedelme 41,071.593 frtot tett ki.⁶⁾ Ép úgy mint fentebb,

¹⁾ U. o. (132. lap.)

²⁾ Adatok az egyenesadók reformjához. IV. kötet. Bpest 1899. (1306., 1364., 1334. s köv. lapok.)

³⁾ Az egyenesadó reformok tárgyában összehívandó szakbizottsághoz intézett emlékirata a pénzügyministerium vezetésével megbízott m. kir. miniszerelnöknek. Bpest 1893. (21 - 22. lap.)

⁴⁾ Magyar statisztikai Évkönyv. 1895. Budapest, 1896. (153. l.)

⁵⁾ Gyáripari Statisztika I. f. (299. l.)

⁶⁾ id. Egyenes adó-statisztika IV. köt. (1306 és 1364 l.)

ennek háromszorosát tényleges jövedelemnek véve, 123,214.779 frtot, azaz 246,429.558 koronát nyerünk a kereskedelem és szállításból eredő jövedelem gyanánt. Az 1890. évi népszámlálás szerint kereskedéssel 174.925 kereső foglalkozott,¹⁾ holott az adóstatisztika szerint csak 141.961; a különbözet gyanánt mutakozó 32.961 kereskedéssel foglalkozó jövedelmét a fenti eredményhez arányosítva 303,650.000 koronát nyerünk.

A forgalmat közvetítő szállítási tevékenység által létrehozott értékemelkedés megállapításánál számba kell venni még a forgalmi intézetek szolgáltatásait is. A magyar vasutak üzleti bevételei 1901-ben 275,378.693 koronára ruhtak, üzleti kiadásai 170,015 888 koronára. A tiszta hozadék 105,362.805 korona volt.²⁾

A kereskedelem és szállítás évi hozadéka tehát 409,012.805 koronára tehető.

IV. A nyers anyagok előállítása és a dologi javak értékemelkedése mellett a nemzeti jövedelemnek külön forrását képezik a *külföldről befolyó kamatok, járadékok stb.* De levonandók a nemzeti jövedelemből a belföldről ugyanezen czímen külföldre folyó javak. Így jutunk a tiszta nemzeti jövedelem értékéhez.

Hogy mennyi a külföldről Magyarországra kamat, járadék és egyéb visszteher nélküli jogczímen évenként befolyó javak értéke, arra nézve kimerítő és pontos adataink nincsenek. A hazai hitelintézeteknek s az azok által kezelt alapok és alapítványoknak az 1901. év végén birtokában volt külföldi (osztrák és idegen) értékpapírok (államadóssági és egyéb közkölcsonők kötvényei, záloglevelek, részvények, stb.) összege 23,375.000 korona³⁾, a melynek kamatai külföldről folynak az országba. Ez az összeg azonban a Magyarországon lévő külföldi értékpapírok állandékát nem meríti ki, mert a magánosoknak kezében is vannak külföldi, főleg osztrák értékpapírok és olasz, szerb stb. sorsjegyek. E czímen a fenti összegnek felét számítva, a 36,062 500 koronára tehető külföldi értékpapir-állományból, 4-5% kamatot véve fel, évi 1,622.812 korona tiszta kamatjövedelmet kapunk.

A nemzeti jövedelem leltárába beállítandók azok az értékek is, a melyeket a kivándorlók küldenek az országba hátramaradtjaik részére. A be- és kivándorlás folytán mozgásba hozott javak és értékek mérlegének kérdése tulajdonképen a nemzeti vagyon problémáját képezi; de csak akkor, ha végleges ki-, illetve bevándorlásról van szó. Ha ellenben a kivándorló földjét, házát, ingóságait visszahagyja és csak munkaerejének értékesítése céljából megy külföldre, az ott szerzett jövedelmének egy részét évenként visszaküldvén, úgy az így befolyó értékek a nemzeti jövedelemhez, mint ennek alkotó részei, hozzászámítandók. Az 1901. évi statisztikai adatok szerint ez évben 45.542 utalvánnyal 6,517.712 koronát küldtek az északamerikai Egyesült-Államokból hazánkba.⁴⁾ De nemcsak utalvány alakjában küldik haza a kivándorlók megtakarításait, hanem pénzes levél útján

¹⁾ Magyar Stat. Évkönyv. 1895. (158. l.)

²⁾ Adatok a magyar vasutak 1901. évi állapotáról és üzleti eredményeiről. Hivatalos kiadás. Budapest 1902. (157. l.)

³⁾ Magyar Statisztikai Évkönyv. 1901. Budapest, 1902. (278. l.)

⁴⁾ Központi értesítő. Kiadja a kereskedelemügyi m. kir. Miniszterium. 1902. nov. 2. szám.

s egyéb módon főleg a bankok útján is. Az évenként Eszszakamerikából Magyarországra jött pénz 60 millió koronára becsülük.¹⁾

Ide volnának még sorolandók a belföldön tartózkodó külföldieknek, a külföldről befolyó jövedelmei is, de ezeket viszont ellensúlyozzák a külföldön lévő honosoknak a belföldről kifolyó jövedelmei. Áll ez különösen az utazási forgalomra. A külföldről az országba folyó kamatok és járadékok összértéke 61,622.812 koronára tehető.

A *Magyarországból külföldre kifolyó kamatok, járadékok stb.* jelentékenyen meghaladják az e czímen az országba külföldről befolyó értékeket.

Az országnak kamat, járadék stb, czímen fennálló tartozásait megközelítő pontossággal ugyan megállapítani nem lehet, de már maga az a körülmény, hogy a magyar államadósságnak túlnyomó része külföldön van, továbbá hogy a külföldi tőke elhelyezése a belföldi magánvállalatokba jelentékeny és hogy zálogleveleinknek, kötvényeinknek és egyéb czimleteinknek fő piacza a külföld, eléggé utal arra, hogy a magyar nemzeti jövedelemnek tetemes része s külföldre folyik.

A magyar államadósság után járó kamatok legnagyobb részét a külföldnek fizetjük, a mint azt, a pénzügyminiszteriumnak a magyar államadósság mérvéről és czimleteinek területi megosztásáról szóló, a következő oldalon közölt kimutatásából megállapíthatjuk.

Ez adatok az esedékes szelvények beváltási helye alapján készültek, és így teljes pontosságra nem tarthatnak ugyan igényt, mert a szelvényeket rendszerint ott váltják be, a hol az a mindenkori nemzetközi valutaviszonyok szerint a legelőnyösebb, mindazonáltal nagyjában ez adatok megfelelnek a tényleges viszonyoknak. A táblázatból kitűnik, hogy Magyarország államadósságának, vagyis 4,914.367,986 koronának 34⁰/₀-a van belföldön elhelyezve, míg 66⁰/₀-a a külföldiek kezében van. A külföldön elhelyezett 3,243.582.871 korona államadóssági tőke után, 4⁰/₀-kal számítva évenként 129,739.314 korona kamatot fizetünk a külföldnek.

Az 1867. évi XV. t.-cz. 1. §-a értelmében a magyar korona országai Ausztria államadósságai kamatainak fedezéséhez 29,188.000 forintnyi évi járulékot fizetnek állandóan. Tehát ezen idegen államadóssági járulék czímen évenként 58,376.000 korona megy Ausztriába.

A magyar kormány az 1891. XXV. t.-cz értelmében szerződést kötött a szab. osztrák-magyar államvasutttársasággal a magyarországi vasutvonalak megváltására vonatkozólag, a melyeknek megváltása ellenében 75 éven át 9,598.500 frt (19,197.000 kor.) évi járadékot fizet.

Jelentékeny a külföldi hitelezőknek követelése kamatokban, a záloglevelekbe, kötvényekbe és belföldi vállalatokba történt tőkebefektetéseik után. Az 1901. év végén a magyar korona országaiban lévő összes hitelintézetek által forgalomba hozott záloglevelek összege kitett 1,162,726.000 koronát; a községi kötvényeké 560,628.000 koronát; az összes hitelintézetek befizetett részvénytőke összege pedig 640.375.000 koronát.²⁾ Arra nézve, hogy e czimletekből mennyi van külföldön elhelyezve, csak hozzávetőleg becslés útján adhatunk számot.

¹⁾ Barta Arnold vezérigazgató szerint legalább 60 millió koronát küldenek haza bankok útján az Egyesült-Államokból. — Hegedűs L. A magyarok kivándorlása Amerikába. Budapest, 1899. (14. l.) 15 millió koronával igen mérsékelt összeget vesz fel.

²⁾ Magyar Statisztikai Évkönyv. 1901. (268—269. lap.)

A magyar államadóssági címletek elhelyezése.

Elhelyezett tőke															
Év	Magyarországban			Ausztriában		Franciaországban		Angliában		Németbirodalomban		Hollandiában		Államadósság összege együtt	A névre szóló és kötményezett kötvények álladéka
névérték forintokban															
		%		%		%		%		%		%			
1892	642,085.700	29·28	1,219,099.600	55·62	53,726.400	2·45	5,920.900	0·27	271,482.900	12·38	—	—	2,192,915.500	145,020.100	
1893	491,643.800	22·45	1,336,321.200	61·02	54,311.300	2·48	5,475.000	0·25	302,216.200	13·80	—	—	2,189,972.500	146,912.100	
1894	664,492.000	29·40	1,121,047.700	49·60	101,029.900	4·47	9,718.800	0·43	363,388.500	16·10	—	—	2,260,176.900	174,259.600	
1895	766,689.654	34·16	790,480.376	35·22	115,362.558	5·14	30,523.944	1·36	541,351.126	24·12	—	—	2,244,407.653	247,030.700	
1896	838.672.999	37·06	715,791.337	31·63	108,172.072	4·78	31,908.498	1·41	567,837.617	25·07	1,181.507	0·05	2,263,014.030	240,189.450	
1897	829,770.778	36·19	751,814.972	32·79	145,823.215	6·36	35,080.114	1·53	529,411.640	23·09	917.128	0·04	2,292,817.847	231,565.250	
1898	852,473.011	37·27	717,522.897	31·37	101,784.403	4·45	35,452.996	1·55	579,370.576	25·33	636.187	0·03	2,287,290.075	230,366.500	
1899	828,818.452	36·35	701,477.820	30·78	203,338.374	9·01	34,412.979	1·51	507,762.372	22·28	1,595.303	0·07	2,279,005.260	232,909.550	
névérték koronákban															
1900	1,741,731.036	34·85	1,614,287.302	32·30	515,272.510	10·31	80,464.475	1·61	1,044,538.842	20·90	1,499.338	0·03	4,997,793.503	458,600.099	
1901	1,717,231.980	34·64	1,592,887.330	31·93	247,868.357	5—	76,343.454	1·54	1,331,548.816	26·86	1,487.210	0·03	4,957,367.147	461,446.543	
1902	1,670,885.115	34—	1,593,233.101	32·42	386,760.761	7·87	81,087.072	1·65	1,173,059.638	23·37	9,337.299	0·19	4,914,367.986	462,766.157	

A pénzügyminisztérium 1890. évre vonatkozólag kimutatást tett közzé,¹⁾ a mely szerint, míg az aranyforintra szóló államadóssági címletekből csak 6·85% van Magyarországon forgalomban, 93·15% pedig külföldön, addig a bankértékben kibocsátott címletekből 34·70% van belföldön elhelyezve és 65·30% külföldön.

Ezt az utóbbi arányt alkalmazva e címletekre, a záloglevelekből és községi kötvényekből összesen 1.125,350.162 korona, a hitelintézeti részvényekből pedig 418,164.875 korona volna a külföldön elhelyezve.²⁾ Zálogleveleink és községi kötvényeink túlnyomó részben 4%-osak lévén, kamat fejében évenként 45,014.006 korona megy külföldre e címletek után. A budapesti hitelintézeti részvények 1874—1898 évig átlag évenként 9·3% osztalékot fizettek;³⁾ minthogy a fenti 418 millió korona túlnyomólag budapesti hitelintézeti részvényt képvisel, ezt a százaléktételt elfogadva, e részvények kamathozadékaiból évenként 33,889.603 korona kerül külföldre.

De nem csak a külföldön elhelyezett magyar kibocsátású záloglevelek után, hanem osztrák hitelintézeteknek Magyarországon fekvő ingatlanokra engedélyezett jelzálogkölcsönei után is jelentékeny összeg megy évenként Ausztriába. Így az Osztrák-Magyar Banknak 1900-ban 262,580.000 korona jelzálog kölcsöne volt magyar ingatlanokon bekebelezve (v. i. az összes állomány 87%-a), a mely után évenként 4% kamat fejében 10,503.200 kor. folyik Ausztriába. Az Oesterreichische Central-Boden-Credit-Bank 78,625.000 kor., k. k. priv. allg. österreichische Boden-Credit-Anstalt 332,669.000 kor. összegű jelzálogkölcsön-állományából 75%-ot magyar ingatlanokra bekebelezetteknek véve, ezen 345,970.500 kor. magyar kölcsönök után évenként 4% kamat fejében 13,838.820 koronát fizet Magyarország Ausztriának. Vagyis az osztrák hitelintézetek által magyar ingatlanokra engedélyezett jelzálog kölcsönök után évenként 24,342.020 kor. kamatot fizetünk Ausztriának.

A budapesti iparvállalatok részvénytőkéje 334,263.000 korona, a budapesti közlekedési vállalatoké 108,653.000 korona és a budapesti biztosító intézeteké 18,700.000 korona,⁴⁾ a mely részvénytőkék után (1874—1898. évi átlag évenként) az iparvállalatok 6·8%, a közlekedési vállalatok 7·7%, a biztosító-intézetek 9·3% osztalékot fizettek.⁵⁾ Ezen 461,615.090 korona részvénytőkéből szintén 65·30%-ot külföldön elhelyezettnek számítva, az osztalékok alapulvételével arra az eredményre jutunk, hogy a budapesti ipari, közlekedési és biztosító vállalatok osztalékaiból évenként a külföldön elhelyezett 301,335.306 korona részvénytőke után 21,441.420 korona fizetettik külföldre. A vidéki ipari és egyéb vállalatokba elhelyezett külföldi tőkéről adatok hiányában számot nem adhatunk, de ez nem is lehet valami jelentékeny.

Végül még egy passiv tételt kell Magyarország nemzeti jövedelmének mérlegébe beállítani. A magyar földbirtok egy része idegen kézben

¹⁾ *A valutaügyre vonatkozó statisztikai adatok.* Kiadja a m. kir. pénzügyminisztérium, Budapest 1891. (86—87. lap.)

²⁾ A hitelintézetek részvényeire vonatkozólag a fenti kulcs magas, minthogy a kérdéses intézetek túlnyomólag helyi jellegűek, úgy hogy azok részvényei főleg az országban vannak elhelyezve. Megbízható adatok hiányában nem akartuk azonban a kulcsot önkényesen megváltoztatni.

³⁾ Dr. Josef von Körösy: *Die finanziellen Ergebnisse der Actiengesellschaften während des letzten Vierteljahrhunderts. (1874—1898.)* Berlin 1901. (89. lap.)

⁴⁾ *Budapest főváros statisztikai Havi füzetei.* 1900. december hó. (651. lap.)

⁵⁾ Körösy id. m. (107., 141. és 182. oldal.)

van. Az ilyen földbirtok hozadéka, a külföldi tulajdonosok jövedelmét képezi, tehát idegen nemzeti jövedelemnek részévé válik. Kérdés, hogy évenként mennyi folyik e czimen a nemzeti jövedelemből külföldre?

A magyar korona országainak területén földbirtokkal bíró, de Ausztriában lakók terhére (az 1889—1893. évben) átlag évenként 373.435 frt 50 krt vetettek ki földadóban, míg az Osztrák-Magyar Monarchia területén kívül lakók terhére kivetett földadó összege 557.844 frt 45 kr.¹⁾ A Magyarországon földbirtokkal bíró idegenek terhére évenként kivetett földadó tehát 931.280 frt 31 kr. Ebből már most megállapíthatjuk az évenként külföldre folyó összeget. A földadó kulcsa a kataszteri tiszta hozadék 25·50/o-ában van magállapítva. A kataszteri tiszta hozadék az idegen kézben lévő birtokoknál e szerint 3,652.119 frt. A kataszteri tiszta hozadék a tényleges tiszta hozadék mögött azonban messze vissza marad. Azt kell tehát megállapítanunk, hogy milyen az arány a kataszteri és a tényleges tiszta hozadék között. A tényleges tiszta hozadék egyik legjellegzetesebb kifejezője a földbér. Ha tudjuk, milyen arány van a kibérelt földbirtokok bérösszege és kataszteri tiszta hozadéka között, úgy megközelítő tájékozásunk van a tényleges és kataszteri tiszta hozadék aránya felől is. A hivatalos adatok szerint az 1899.²⁾ évben kibérelt földbirtokok bérösszege hazánkban 44,276.931 frt volt, míg ugyanezen földbirtokok kataszteri tiszta hozadéka 18,426.001 frtot tett. Ezt az arányt a kataszteri és tényleges tiszta hozadék közötti arány gyanánt elfogadva, a tényleges tiszta hozadék csaknem két és félszer (2·40:1) oly nagy, mint a kataszteri. Az idegen kézben lévő birtokok tényleges tiszta hozadéka tehát 8,765.085 frt, azaz 17,530.170 korona. Ez a 17 és fél millió, mely évenként mint az idegen kéz jövedelme, az országból külföldre szivárog, mérsékelten van felvéve, mert éppen az utolsó 10 évben öltött az idegenek birtokszerzése fokozatabb arányokat.

Ezzel számba vettük a magyar nemzeti jövedelemnek kamat és járadék czimén évenként külföldre folyó és így abból levonandó részét, a melynek összege a következő:

Államadóssági czimletek után külföldre folyó kamatok . . .	129,739.314 korona
Záloglevelek és kötvények » » » » . . .	45,014.006 »
Jelzálogkölcsonők » » » » . . .	24,342.020 »
Különféle részvények » » » osztalékok . . .	60,331.023 »
Ausztriának fizetendő évi járulék (1867: XV. t.-cz. 1. §.) . .	58,376.000 »
Az osztrák államvasutársaságnak fizetendő évi járadék . . .	19,197.000 »
Idegen kézben lévő földbirtokok hozadéka	17,530.170 »
Külföldre folyó kamatok és járadékok összege	354,529.533 korona

és ebből egyedül Ausztriára 225,050.462 korona esik,³⁾ vagyis évenként kamat és járadék czimén 225 millió koronát meghaladó összeget

¹⁾ Az egyenesadóreformok tárgyában összehívandó szakbizottsághoz intézett emlékirata a pénzügyminisztérium vezetésével megbízott m. kir. miniszterelnöknek. (Budapest 1893. (63. és 69. lap.)

²⁾ Egyenesadó-Statistika. V. (50. és 70. lap.)

³⁾ Államadóssági czimletek után Ausztriába folyó kamatok 63,729.524 korona

Záloglevelek és kötvények » » » » . . .	22,348.144 »
Jelzálogkölcsonők » » » » . . .	24,342.020 »
Különféle részvények » » » osztalékok . .	30,028.400 »
Ausztriának fizetendő évi járulék	58,376.000 »
Az osztrák államvasutársaságnak fizetendő évi járadék . . .	19,197.000 »
Osztrák kézben lévő földbirtokok hozadéka	7,029.374 »

Összesen . . . 225,050.462 korona.

fizetünk Ausztriának, a mi az e czímen külföldre folyó összeg 63⁰/₀-a. Látható ebből, hogy tőkeszükségletünknek több, mint ³/₅ részét Ausztria fedezi.

V. Mielőtt a nemzeti jövedelem mérlegét felállítanánk, meg fogjuk állapítani a magasabb és alacsonyabb rendű *személyes szolgálatokból eredő jövedelmet*. E jövedelmeket nem fogjuk a nemzeti jövedelem mérlegébe beállítani, mert — kifejtett álláspontunk szerint — a személyes szolgálatokból származó jövedelmek nem a nemzeti jövedelem termelése, hanem megoszlása során keletkeznek.

A magasabb rendű személyes szolgálatokból eredő jövedelmet megközelítő pontossággal állapíthatjuk meg az adóstatistikából. Az állandó fizetést huzó állami, megyei, községi és magántisztviselők, tanárok, lelkészek, és általában a IV. osztályú kereseti adót fizetők adóját rendszerint hivatalból vonják le és így ezek az adó alól ki nem vonhatják magukat és jövedelmeiket sem titkolhatják el. Az itt említett köz- és magántisztviselők, tanárok, lelkészek, stb. száma 1895-ben 191.057 volt és összesen 116,354.400 frt, vagyis 232,708.800 korona jövedelmet húztak.¹⁾ A tudományos, művészi és egyéb különös foglalkozásuak (ügyvéd, orvos, mérnök, művész, író, vegyész stb.) száma 15.871 volt, a kiknek megállapított adóköteles jövedelme 9,822.215 frtot tett.²⁾ Ep úgy, mint fentebb tettük, itt is az adóztatás végett megállapított jövedelemnek legalább háromszorosát kell venni, hogy a tényleges jövedelem mérvét megkapjuk. E szerint a szabad foglalkozást folytatók jövedelme 29,466.645 frt, vagyis 58,933.290 korona volna.

Az alacsonyabb nemű személyes szolgálat körül alkalmazottak összes száma az adóstatistika szerint 637.013 volt, még pedig a különböző mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi vállalatokban cseléd-ként alkalmazva volt 337.996 egyén (326.961 férfi és 11.035 nő), házi cselédek gyanánt pedig 289.016 (91.253 férfi és 197.763 nő).³⁾ Férfi-nél 600 korona, nőnél 300 korona jövedelmet véve alapul, 313,567.800 korona összjövedelmet kapunk.

A személyes szolgálatokból eredő jövedelmek összessége 605,209.890 koronára rug.

Magyarország tiszta nemzeti jövedelme a következő elemekből áll:

I. Őstermelés:		Korona	%
A) Mezőgazdaság (földművelés és állattenyésztés)		1.966,332.446	
Szőlő- és borkortermelés		60,141.945	
Gyümölcskortermelés		23,241.090	
B) Erdészet		159,209.811	
C) Bányászat és kohászat		118,172.996	
	Összesen . . .	2.327,098.288	65-27
II. Ipar:			
Gyáripár		567,423.125	
Kézműipár		200,000.000	
	Összesen . . .	767,423.125	21-52

¹⁾ Adatok az egyenes adók reformjáról. III. köt. Kiadja a m. kir. pénzügy-miniszerium, Budapest 1898. (290—293. lap.)

²⁾ Id. Egyenesadóstatistika. IV. köt. (1368. lap.)

³⁾ Adatok az egyenes adók reformjához. III. köt. (18. lap.)

III. Kereskedelem és szállítás:		Korona	%
Kereskedelem		303,650.000	
Szállítás		105,362.805	
Összesen		409,012.805	11.47
IV. Külföldről befolyó kamatok és járadékok		61,622.812	1.74
Összes nemzeti jövedelem		3,565,157.030	100 —
Külföldre kifolyó kamatok és járadékok		354,529.533	
Magyarország tiszta nemzeti jövedelme		3,210,627.497	
Személyes szolgáltatásokból eredő jövedelem		605,209.890	

Magyarország nemzeti jövedelmének legjelentékenyebb forrása az őstermelés, a mely a nemzeti jövedelemnek csaknem kétharmad részét (65.27%-át) szolgáltatja. Magyarország tehát első sorban mezőgazdasági állam. A nemzeti jövedelemnek második, de sokkal jelentékenyebb forrása az ipar, a melyből a nemzeti jövedelemnek csak egy ötödrésze (21.52%) fakad. Mig a kereskedelem és szállítás csak egy tízedrészszel (11.47%) járul a nemzeti jövedelemhez.

A nemzeti jövedelemben az állam, a törvényhatóságok, városok és községek részint saját föld- és erdőbirtokaikból, ipari vállalataikból, közlekedési eszközeikből folyó magánjövedelmeik alapján, részint pedig az egyes személyekre rótt adók, illetékek és ezeknek egyéb kényszerjellegű szolgáltatásai alapján részesednek. Az államnak adók, illetékek, vámok és egyéb czímen átlag évenként 1.086,106.000 korona az összes bevétele;¹⁾ a községek, r. t. városok és törvényhatóságok évi bevétele adókból 65,571.686 korona.²⁾ A nemzeti jövedelemből a nyilvánjellegű szervekre eső jövedelem 1.151 milliárd koronára (35.82%) tehető. Ha meg akarjuk tudni, hogy mennyi a magánosokra eső jövedelem, nem kell a nemzeti jövedelemből előbb levonni a nyilvánjellegű szervekre eső jövedelmet; mert hiszen az állam, községek stb. jövedelme közczélú kiadásoknak fedezésére szolgál és e nyilvánjellegű organumok semmi kiadást nem eszközölhetnek, a nélkül, hogy az valakinél a népben ne válnék jövedelemmé. Az egész nemzeti jövedelem tehát csorbitatlanul oszlik meg az egyes phisikai személyek között.

E szerint a 19,254.559 lélekszámból és 3,872.324 háztartásból álló lakosság³⁾ fejére 185.16 korona, egy családra 920.07 korona tiszta jövedelem esik, még pedig a lakás mellett, mert a bérlakások hozadékát — mint a mely nem tartozik az évenként újonnan előállított javakhoz — nem számítottuk a nemzeti jövedelem alkotó elemei közé. A lakás nem jövedelemnek, hanem vagyonélvezetnek tekintendő, mert a laképületek a már meglévő vagyonállagnak, nem pedig az újonnan termelt javaknak fogyasztása gyanánt jelentkeznek.

Magyarország tiszta nemzeti vagyonát 31.106 milliárd koronában⁴⁾

¹⁾ *Magy. Stat. Évkönyv* 1901. (435. lap).

²⁾ id. *Emlékirat* (1—3 melléklet).

³⁾ *A magyar korona országainak 1900. évi népszámlálása*. Első rész, Budapest 1902. (1. és 4. lap). Minthogy a háztartások számára vonatkozó adatok közzétéve még nincsenek, a házassági kötelékben élők számának felét vettük a háztartások száma gyanánt.

⁴⁾ Fr. Fellner: *L'évaluation de la richesse nationale. Bulletin de l'Institut international de Statistique*. Tome XIII. 2e. livr. 126. lap. Magyarul: *A magyar nemzeti vagyon becslése tekintettel egyéb államokra*. Budapest 1901.

állapítottuk meg; minthogy a tiszta nemzeti jövedelem 3.210 milliárd korona, a nemzeti vagyon a nép munkája által 10.32^o/o járadékot ad.

Arra a nagyjelentőségű kérdésre, vajjon a tiszta nemzeti jövedelem az utóbbi évtizedben elfogyasztott-e teljesen, vagy pedig részben a nemzeti vagyontörzs gyarapítására szolgált, pontos választ kimerítő adatok hiányában nem adhatunk. De megvilágíthatjuk a kérdést egyes jelenségekből. Ott, a hol kötelező a tűzbiztosítás, eléggé tájékoztató symptomája a vagyongyarapodásnak a tűzkár elleni ingó és ingatlan biztosítások összegének emelkedése; nálunk azonban, a hol nem kötelező a tűzkár elleni biztosítás, csak a legnagyobb fentartással szabad némi symptomatikus jelentőséget tulajdonítani annak, hogy 1896—1901-ig a tűzkár elleni ingó és ingatlan biztosítások összege 5.916 millárdról 7.675 milliárdra emelkedett. A mutatózó 2.758 milliárd korona többletben inkább a biztosítás eszméjének terjedése, mint a nemzeti vagyontörzs gyarapodása nyilvánul. Az ország baromállományának értéke tíz év alatt 168.99 millió koronával szaporodott; a lakóházak száma 1890 óta 300.211 új lakóházzal szaporodott az országban, a melynek értéke 233.56 millió koronára tehető;¹⁾ a vasutakba ténylegesen befektetett tőkék 1891—1901-ig 1.892 milliárdról 2.748 milliárdra emelkedtek, tehát az utolsó évtizedben 856 millió koronával gyarapodtak; a tőkekamat- és járadékadó nyers hozadékából következtetve a kamatozón elhelyezett és bevallott tőkevagyon az utolsó tíz évben 488.12 millióval emelkedett. (1891—1895-ig a tőkekamat- és járadékadó évenként átlag 9.260 milliót, 1896—1901-ig ugyancsak átlag évenként 10.822 milliót hozott, vagyis 1.562 millióval emelkedett; ez a 10°/o-os adó 15.620 millió korona kamatjövedelem után fizettetik, a mi 4°/o-os tőkésítéssel 390.50 millió tőkevagyonnak felel meg; ezt 25°/o-kal az adóztatás elől eltitkolt kamatjövedelem pótlásául felemelve, 488.12 millió korona tőkevagyon nyerünk.) Nem szabad figyelmen kívül hagyni a mezőgazdasági birtokoknak jelentékeny értékemelkedését sem a talajjavítások folytán; alig 30 év alatt 5.516 millió kat. hold ármentesített a Duna- és Tiszavölgyében, a mely ármentesítési és belvizrendezési czélokra 285 millió korona fordítottatott.²⁾ E támpontok alapján a nemzeti jövedelmek az a része, a mely évenként a nemzeti vagyonba olvad 185.15 millió korona volna, a mi a nemzeti jövedelem mintegy $\frac{1}{20}$ részének (5.19^o/o) felel meg. Adatok hiányában azonban nem adhatunk számot az újonnan szerzett műkincsekről, ékszerekről, butorokról, továbbá a földbirtokokok által eszközölt befektetésekről és leltár-felszerelésekről stb., amelyek szintén a nemzeti jövedelemből eszközölt és a fogyasztás elől elvont megtakarítások.

Ezzel szemben azonban nem szabad megfeledkeznünk a fogyasztás elől elvont megtakarításokkal párhuzamosan haladó eladósodásról. A kérdés az, hogy az utolsó évtizedben, átlag évenként mennyi új külföldi adósságot contraháltunk.

1891-ben a 4.385.831.000 koronára rugó magyar államadóssági czimletekből — a fenti hivatalos kimutatás szerint — 3.101.569.600 korona volt külföldön elhelyezve. A forgalomban volt 738.157.600

¹⁾ id. m. 126. lap, illetve a magyar kiadásban 16. lap.

²⁾ Kvassay J.: *A Duna- és Tiszavölgyi ármentesítő társulatokra vonatkozó statisztikai adatok*. Bpest 1900. (X—XVI. lap).

koronára menő záloglevelekből és községi kötvényekből (a miből 407,676 000 korona záloglevél és 330,481.600 korona községi kötvény) — a fenti 65·30%-os kulcs szerint — 482,016.912 korona volt külföldiek kezében. Az osztrák hitelintézeteknek magyar ingatlanokra engedélyezett jelzálogkölcsonállománya 1891-ben 299,622 883·75 korona volt.¹⁾

1901-ben a 4,957,367.147 koronányi magyar államadóssági címletekből 3,240,135.167 korona volt külföldön. Mig a forgalomban volt 1,723,354.000 koronára rugó záloglevelekből és községi kötvényekből (a miből 1.162,726.000 korona záloglevél és 560,628.000 korona községi kötvény) 1,125,350.162 korona volt idegen kézben. Az osztrák hitelintézeteknek magyar ingatlanokra bekebelezett jelzálogkölcsonállománya 1901-ben 608,550.500 korona volt.²⁾

Tehát az utolsó évtizedben eladósodottságunk a külfölddel szemben — ez adatok szerint — 3 783,299.395 koronáról 4,974,035.829 koronára emelkedett, vagyis 1,190,736.434 koronával gyarapodott. Az újabb eladósodás tehát évenként átlag 119 millió korona volna. Ha még figyelembe vesszük, hogy éppen az utolsó évtizedben helyi érdekű vasutaink elsőbbségi részvényei részint vétel útján, részint kézi zálogképpen nagy mértékben külföldi hitelintézetek tárczáiba kerültek, továbbá a létesített belföldi iparrészvénytársaságok nagy részben külföldi tőkével alakultak és végül, hogy az idegenek birtokszerzése éppen a legutolsó esztendőkből öltött fokozott arányokat, — a mely jelenségek számszerű kifejezésétől megbízható adatok hiányában eltekinteni vagyunk kénytelenek — úgy arra az eredményre jutunk, hogy a nemzeti jövedelemből a fogyasztás elől elvont megtakarítások összegével párhuzamosan halad eladósodottságunk is. Más szóval, a nemzet évi jövedelmét elfogyasztja, a nemzeti vagyontörzs gyarapítására szolgáló megtakarítások nélkül.

A midőn ezzel az ország gazdasági erejét tárgyilagos kutatások és vizsgálódások alapján, gyenge erőmhöz képest megrajzolni törekedtem, a korántsem kedvező eredmény erős intőjel arra, hogy az ország gazdasági erejének fokozása, a nemzeti jövedelem gyarapítása mily sürgős feladat. A mezőgazdaság, ipar és kereskedelem terén a technikai vívmányok igénybe vételével fokozni kell a nemzeti termelést, a melynek részére biztosítandó a belföldi fogyasztás. A fogyasztási képesség pedig a kereseti alkalmak szaporításával kiterjesztendő, hogy a rendelkezésre álló és értékesítésre váró nagy, lappangó munkaerő a nemzeti termelés szolgálatába hajtva, a nemzeti jövedelmet fokozza és megfelelő takarékoság által a nemzeti vagyontörzs gyarapítására szolgáljon. Mert csak ha az ország a nemzeti jövedelemből fokozatos megtakarításokat fog kimutathatni, lesz abban a helyzetben, hogy nagyobb gazdasági törekvésének, erélyének és ügyességének gyümölcse gyanánt jelentkező saját tőkéjével, a külföldtől való és a mai helyzetet jellemző függésétől megszabadulva, folytassa a gazdasági erejét és függetlenségét megóvó eredményes nemzeti termelést.

¹⁾ Még pedig az Osztrák-Magyar Banknak 114,272.533·58 frt jelzálogkölcsonállományából magyar ingatlanokra 87,661.914·62 frt, vagyis 73·25% volt bekebelezve. Ugyanezt a kulcsot alkalmaztuk az Oesterreichische Central-Boden-Credit-Bank 14,245.390 frtnyi és a k. k. priv. allgemeine österreichische Boden-Credit-Anstalt 70,600,381 frtnyi jelzálogkölcsonállományára és nyertük a magyar ingatlanokra bekebelezett 10,434.748·17 frt és 51,714.779·08 frt összeget.

²⁾ L. fent 40. lapon.